

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXVII рік видання, № 272, лютий, 2017

*В еміграцію,
Юрій Боднар*

*І чужому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...*
М. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідещук,
Іван Ковач, Микола Корнищан,
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Значимість дарчого напису*
- ❖ *Буковинський меридіан Богдана Мельничука*
- ❖ *Крихти ниви слова-життя Андрія Содомори*
- ❖ *Славне 85-річчя Івана Лібера*
- ❖ *Молитви і псалми Тараса Шевченка*
- ❖ *Українські козаки в Бухаресті*
- ❖ *Г. С. Сковорода:
Пісня 27-а – записка для пам'яті*
- ❖ *Україніка Бухарестського університету –
одна із складових румунської філології (XXVII).
Фольклористика*
- ❖ *Рідна мова – наша українська*
- ❖ *У мене дві рідні мови...*
- ❖ *Із сучасної румунської поезії:
Думітру Сергіє*
- ❖ *Із сучасної румунської прози:
Васіле Моїш*
- ❖ *Обергоппен (Уривки з новели):
15. Дабаловий берег*
- ❖ *Дівка Боднариха (Бувальщина)*
- ❖ *Дитячі сторінки*
- ❖ *Сторінки гумору*

Іван РЕБОШАПКА

Значимість дарчого напису

Дарчий напис-дедикація на подарованій кому-небудь книжці, альбомі тощо – це значущий щиро-сердечний вираз прихильності та любові до обдарованої особи або вираз глибокої пошани до певної особистості. Тим більш значущим буває дарчий напис тоді, коли видатна особистість дарує одну із своїх праць іншій не менш знаменитій особистості, як у випадку подарування славнозвісному румунському етномузикологові Константину Бреїлою не менш славнозвісним українським етномузикологом Філаретом Колессою знаменитої своєї праці «Народні пісні з галицької Лемківщини» (1929) з дарчим написом на німецькій мові такого змісту: «Вельмишановному панові професору К. Бреїлою з найбільшою повагою дарує автор». Подарована Колессою праця знаходиться у книжковому фонді Константина Бреїлою в бібліотеці Бухарестського Інституту фольклору, який сьогодні носить його ім'я. Праця Філарета Колесси постала внаслідок багаторічної праці. Вона охоплює 820 пісень з варіантами. В ній вперше в українській етномузикології галицька Лемківщина (повіті Сянський, Горлинський, Новосандецький) постає, як відзначають українські етномузикологи, у всій красі свого пісенного багатства. Саме це зацікавило, правдоподібно, Константина Бреїлою і допомогло віднайти та виділити замітками на окремих сторінках збірника кілька українських пісень, тематично подібних до румунських.

Філарет Колесса (17.07.1871-3.03.1947) і Константин Бреїлою (13.08.1893-20.12.1958) були сучасниками на протязі 54 років, починаючи з року народження другого з них (1893) і кінчаючи смертю Колесси 1947 р., який на момент подарування своєї праці 1930 р. мав 59 років, будучи старшим авторитетним етнологом і львівським провідним інтелектуалом, без жодних стримань і вповні з панською шанобливістю віддав належну повагу, так би мовити, своєму молодшому колезі по спільних заняттях 37-річному Константину Бреїлою.

Про їх взаємовідносини і взаємне обізнання з діяльністю та її результатами автору цих рядків у даний момент нічого не відомо. Але, як видно з гречного жесту подарування Колессою своєї

праці, обидва видатні етномузикологи були взаємообізнаними. Їхнє зближення відбулося, правдоподібно, способом, влучно сформульованим давно Г. Сковородою, який відзначав, що «для повної й істинної дружби, яка єдина найбільше зм'якшує прикроці життя (яких в жодного з цих особистостей, здається, не було – І.Р.) і навіть оживляє людей, потрібна не лише прекрасна добродішність (якої в обох було вдосталь – І.Р.) і подібність не самих тільки душ, але й занять».

Філарет Колесса

Константин Бреїлою

Остання відзначена Сковородою спонук – спільність занять – була вирішальною в зближенні Філарета Колесси і Константина Бреїлою, яким, як воно цікаво (!), уже від народження доля-фортуна прирекла ступити на цей шлях. Константин Бреїлою і Філарет Колесса – вихідці з високоосвічених свого роду «династичних» сімей: сім'я першого – це нащадки боярської сім'ї з Олтенії, вона споріднена з іншими відомими в історії Румунії сім'ями (Штірбей, Глоговяну, Обедяну). Його дід, по імені теж Константин, студіював право у Женеві й Парижі, редагував законодавство господаря Ніколає Караджя, був членом Комісії по ревізуванні румунської Конституції від 1879 р. Батько Константина, Ніколає Бреїлою, студіював у Франції, був політиком, юристом і радником Рахункової палати. А його син Константин Браїлою обрав професію музикознавця.

(Продовження на 4 с.)

Значимість дарчого напису

(Продовження з 3 с.)

Його український колега по етномузикології Філарет Колесса – член також «династичної» високоосвіченої сім'ї, але суто музичної: його батько навчав зацікавлених гри на фортепіано, а старший брат Іван Колесса викликав у нього зацікавлення фольклором, працю Філарета Колесси гідно продовжують і по цей день престижні його львівські нащадки, члени Львівської державної музичної академії імені Миколи Лисенка та Львівського національного університету імені Івана Франка.

Багато подібностей в основі формування музикознавчої професії даних двох видатних постатей. Константін Бреїлою розпочав музичні студії в Бухаресті (1901-1907) у композитора Думітру Джорджеску-Кіріак-а (теорія і сольфеджіо), продовжив їх у Відні та Вевері (1908-1909), далі – в Лосанні (в окружному Інституті «Телін», 1909-1911) та у Парижі (1912-1914) у викладача Андре Жедалж (контрапункт, композиція). Філарет Колесса навчався у Віденському університеті (1891-1892), прослухав курс лекцій з гармонії в Антона Брукнера, а в 1896 р. закінчив Львівський університет, під час навчання на філософському факультеті (1892-1896) значну увагу приділив композиторській діяльності. В 1918 р. захистив дисертацію у Віденському університеті та отримав вчений ступінь доктора філології. Отож, крім музичної, у професійний профіль Філарета Колесси органічно увійшла і філологічна складова, сконкретизована в праці «Балада про дочку-пташку в слов'янській народній поезії» (1936-37), в праці про колядки і ін. та у першому українському підручнику з фольклору «Українська усна словесність» (1938), Філарет Колесса, до речі, був і викладачем української словесності в Українському таємному університеті у Львові (1922-1924), брав участь у міжнародних конгресах фольклористів, музикознавців і філологів, представивши, наприклад, на I-му Славистичному з'їзді відому свою працю про карпатський цикл пісень, спільних у народів карпатського регіону. Константін Бреїлою не пройшов яке-небудь філологічне навчання, але в його доробку є й друковані хроніки про образотворче і скляне мистецтво та про літературу Райнер Марії Рільке. В багатьох своїх етномузичних наукових розвідках розглядав, як і Колесса, органічний зв'язок словесної й музичної складових народної пісні, як це видно уже із заголовка праці про «Співаний румунський вірш» («Le vers populaire roumain chanté»), яка своїм підходом подібна до

праці Філарета Колесси «Пісня і проза: два основні типи віршевої форми: стиль народних пісень», в якій він, як ніхто із своїх попередників, докладно описав поетикальні засоби українського фольклору, або подібна до інших праць, в яких Колесса розглядає форми строф, залишки алітерацій у колядках та повторення другої половини їх вірша на початку наступного, розглядає паралелізм, символіку, постійні епітети, поетичні звороти і багато іншого.

Подібні чи навіть тотожні галузі діяльності обох видатних особистостей. Константін Бреїлою – румунський композитор, музичний критик, етномузиколог, фольклорист і викладач фольклору (як і Колесса у свою чергу) у Бухарестській консерваторії (1923-41) та у паризьких Національному центрі наукового етномузикологічного дослідження Музею людини і в Музикальному інституті Паризького університету (Centre national de la recherche scientifique d'ethnomusicologie du Musée de l'Homme; Institut de musicologie de l'Université de Paris). А Філарет Колесса – це український етнограф, фольклорист, композитор, музикознавець і літературознавець.

Обидва діячі дбали про заснування наукових осередків збирання і вивчення народно-традиційної культури, справа, в яку український вчений тісно ангажувався на зламі XIX-XX століть, коли українська фольклористика Західної України, незважаючи на її «недержавний, неофіційний» статус, рівночасно з німцями, французами, австрійцями, англійцями та іншими європейськими народами включалася в цю справу, здійснюючи її головним чином заходами львівського Наукового товариства ім. Т. Шевченка, якого дійсним членом Філарет Колесса був, починаючи з 1909 р., а членом ВУАН – з 1929 р. Константін Бреїлою же 1928 р. заснував славнозвісний в Румунії «Фольклорний архів» («Arhiva de folclor»), яким завідував до 1943 р. Того ж 1928 р. він приєднався до груп соціологічно-етнографічного дослідження Соціологічної школи, керованої професором і соціологом Дімітріє Ґусті. Між 1928-1934 рр. сам проводить соціологічні анкети в різних зонах Румунії: Fundul Moldovei (Фундул Молдовей, Сучавського повіту), Drăguș (Дреґуш, Брашовського повіту), Runcu (Рунку, повіт Ґорж з Олтенії), де записує на фонографі багатющі матеріали, на основі яких, фактично, після Другої світової війни постав Бухарестський інститут фольклору. Подібний до Константина Бреїлою підхід наявний і в діяльності Філарета Колесси: фольклористику він пов'язував з

історією літератури (вважаючи фольклор старшим від писаної літератури), з психологією, з історією релігії та із соціологією. Записував і він матеріали на тодішньому фонографі і теж на різних етнографічних територіях, на Миргородщині, але зокрема на Закарпатті, Поліссі та Волині (що з'явилися у збірці «Руські народні пісні з Підкарпатської Русі», ч. I, 1932), його записи зберігаються зараз у вищезгаданих львівських установах.

З метою поширення масштабності етномузикологічних досліджень Константін Бреїлою разом з Є. Пітардом заснували 1944 р. в Женеві «Міжнародний архів народної музики» («Archives internationales de musique populaire»), яким перший з них завідував до самої смерті (1958 р.), а 1954 р. Бреїлою сам заснував міжнародний «Колоквіум етномузичних студій» («Les soloques de Wégimont»). Подібний підхід стосовно поширення масштабності етномузичних досліджень властивий і Філарету Колессі, сконкретизований в раніше згаданих його студіях про дочку-пташку в слов'янських народних піснях і про цикл пісень, спільних для карпатських народів, а особливо в задуманому австрійським урядом у 1902 р. проєкті «Народна пісня в Австрії» («Das Volkslied in Österreich»), для якого над галицьким томом працювали Ф. Колесса разом з О. Роздольським, С. Людкевичем та Б. Вахнянином, і 1914 р. він був рекомендований до друку, але через початок Першої світової війни залишився в рукописі (детальніше про це див.: I. Dovhaljuk. Das Projekt «Das Volkslied in Österreich» und Filaret Kolessa // «Jahrbuch des österreichischen Volksliedwerkes». Wien, 2004/2005. Bd.53-54.S.134-151). Дуже цікаво було б дізнатись, чи в даному проєкті передбачалось і дослідження народних пісень з приналежних тоді до Австрії румунських земель. У випадку непередбачення цього, ще цікавіше було б надолужити сьогодні цю евентуальну прогалину, адже ж відомо, що існує помітна тематично-сюжетна і поетична спорідненість румунських пісень з вищевказаних румунських земель з піснями народів, що входили до складу Австрії.

З метою наукової популяризації української народної пісні деякі свої твори Філарет Колесса друкував переважно на німецькій мові (див., наприклад: F. Kolessa. Das ukrainische Volkslied, sein

melodischer und rhythmischer Aufbau // «Österreichische Monatsschrift für den Orient», Wien, 1916). З тією ж метою наукової популяризації румунської народної пісні Константін Бреїлою, який 1943 р. емігрував до Швейцарії, де прожив до смерті (1958 р.), надрукував багато студій в європейських публікаціях, як, наприклад: *La musique populaire roumaine* («La Revue Musicale», Paris, 1940), *Sur une ballade roumaine (La Mioritza)* (Geneva, 1946), *Le giustyo syllabique bichrone. Un systeme rytmique propr a la musique populaire roumaine* («Polyphonie», Paris, 1948), *Un type mediterraneen. Melodie, ritmi, strumenti e simboli delle danze mediterrane* (Congresso Internazionale di Musiche Popolari Mediterranee, Palermo, 1954), *Musicologie et Ethnomusicologie aujourd'hui* (Bericht über den siebenten internationalen Musikwissenschaftlichen Kongress, Köln, 1958).

Константін Бреїлою, член-кореспондент Румунської Академії, якого вважають теоретиком модерної етномузикології, виступав з науковими доповідями на міжнародних конгресах в Празі (1930, 1936), Парижі (1930, 1931, 1937, 1946-1958), Лондоні (1935), Будапешті (1937), Братиславі (1942), Женеві, Берні, Лосанні (1943-1952), Веджмонті (1948, 1954, 1958), Венеції (1949), Палермо (1954) і в інших містах. Академік Філарет Колесса, професор Львівського університету, директор державного музею етнографії у Львові (з 1940 р.), якого вважають засновником українського етнографічного музикознавства, був учасником міжнародних конгресів фольклористів, музикознавців і філологів (Прага, Варшава, Відень, Антверпен). Судячи по даті дарчого напису (29.VIII.1930) і тільки по вищенаведених сумарних даних, не легко встановити, на якому саме конгресі Філарет Колесса подарував примірник своєї праці Константину Бреїлою. Можливо, на празькому конгресі у 1930 р., що не співпадає з вищенаведеними даними, по-друге, 1930 р. Колесса був на Міжнародному конгресі народного мистецтва в Антверпені, де того року, як видно з вищеподаних даних, Бреїлою не брав участі.

Цей факт, як і детальніше виявлення взаємного знайомства і спізнання їхніх наукових здобутків гідні належної уваги, бо це – один з важливих моментів румунсько-українських культурно-наукових відносин.

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

БУКОВИНСЬКИЙ МЕРИДІАН БОГДАНА МЕЛЬНИЧУКА

(До 80-річчя від дня народження поета, вченого і просвітянина)

Одна із поетичних збірок Богдана Мельничука, присвячена його малій батьківщині, до якої він, знаний поет і науковець, ставиться з особливим пієтетом, вийшла під назвою «Олешківський меридіан» (1989). У ній автор не без гордошів заявляє:

Я родом з міста, що його нема.

Я родом з міста, де мій пращур мешкав

І привселюдно, а не тайкома

Нарік його безхитрісно:

Олешків.

Так, це воістину щира вдячність рідній покутській землі, на якій у давньоруські часи розквітало місто Олешків, вияв безмежної любові автора до своєї малої батьківщини, яка виколисала його і благословила на життєво-творчу дорогу. І ота дорога привела допитливого юнака на Буковину, в Чернівці, де він у 1959 р. закінчив місцевий університет і назавжди поєднав свою долю із краєм Юрія Федьковича та Ольги Кобилянської. Тож олешківський меридіан Богдана Мельничука поєднався із буковинським, теж рідним і благословенним для нього, прославленим у його багатогранній художній і науковій творчості.

Коли ми говоримо про образ сучасного вченого, то передусім уявляємо собі працю інтелектуально обдарованої людини в певній галузі науки, а найчастіше – у її конкретнішому вимірі, тобто окремій ділянці вузкого профілю. У стрімкому плінні нашого часу усталені наукові галузі зазнають нестримної диференціації на окремі напрями і спеціалізації. Тому все рідше йдеться про універсалізм ученого на поприщі природничих, гуманітарних чи інших наук. Професор Богдан Мельничук належить до рідкісної у наш час категорії учених – учених, які мають універсальний, сказати б, унікальний науковий досвід. Передусім він – визначний філолог. І хоч основне коло його інтересів – літературознавство, проте він дивує енциклопедичними знаннями з багатьох інших суміжних наук: історії різних національних літератур, мовознавства, філософії, політології, психології, педагогіки, мистецтвознавства тощо. Сучасний учений здебільшого покладається на пам'ять комп'ютерну, тоді як професор Богдан Мельничук – на пам'ять власну, будучи готовим будь-якої миті видобути з її сховку відповідний файл інформації і щедро нею поділитися із спраглими знаць.

Особистість професора Богдана Мельничука, члена Національної спілки письменників України, відмінника освіти України, заслуженого працівника освіти України, лауреата освітанських, просвітянських і літературно-

мистецьких премій імені Юрія Федьковича, Сидора Воробкевича, Марка Черемшини, Івана Бажанського, Дмитра Загула, Ольги Кобилянської та ін., спеціальних дипломів літературно-мистецького журналу «Articultura» (Мілан), кавалера медалей «Будівничий України», «Поезія – за мир. 1995» та «Поезія – за мир». 2002», виявляється головно у двох іпостасях – Поета й Ученого. З погляду як першої, так і другої маємо підстави говорити про їх універсалізм і унікальність. Бо його набуток у цих царинах – це художньо й науково вартісний доробок для тих, хто в хаосі іманентних ідей жадає відповіді на вічні питання, прагне збагнути сенс своїх наукових пошуків, пізнати себе, свій час, свою країну й духовні перспективи її розвитку. Загалом перелік наукової та художньо-публіцистичної творчості професора Богдана Мельничука давно вже сягнула півторатисячної позначки. Утім, це лише приблизні підрахунки, бо й самому ученому не вдалося точно облікувати написаного. Мабуть, скажу не без гумору, він швидше пише, ніж підраховує, бо саме з цієї причини так і не вдалося видати бібліографічний покажчик його публікацій, задуманий ще років десять тому.

Ужинок визначного вченого, історика й теоретика літератури, винятково обдарованого філолога, письменника, журналіста й педагога воістину щедрий, розмаїтий, а головне, науково вагомий і суспільно значущий.

Як учений-літературознавець, професор Богдан Мельничук свої наукові пошуки провадить за трьома основними напрямками: драматична поема, проблеми історико-біографічного жанру та література Буковини.

Що стосується перших двох, то основні їх результати представлені в монографіях «Драматична поема як жанр» (1981) і «Випробування істиною: Проблема історичної та художньої правди в українській історико-біографічній літературі (від початків до сьогодення)» (1996), навчальному посібнику «Українська поетична шевченкіана» (2010), лекціях зі спецкурсу «Найкраща в нації дочка» (Ольга Кобилянська у світлі художньої літератури) (2015).

Українське письменство Буковини – основний на сьогодні напрям наукових досліджень професора Богдана Мельничука. У своїх узагальненнях учений виходить із того, що у складних суспільно-політичних і культурно-історичних реаліях нашого краю, особливо другої половини XIX – перших десятиріч XX ст., саме літературі судилося найперше стати носієм національної політики, педагогіки, релігії, гуманітарної науки загалом,

бути показником духовної, інтелектуальної, матеріальної сутності українців в етнічних межах нашого краю.

Українське письменство Буковини завжди мало уважних і авторитетних дослідників. Одними з перших до його унікальних естетичних можливостей придивлялися І. Франко, Леся Українка, О. Маковей, С. Смаль-Стоцький, В. Сімович, а в повоєнний час наукові та науково-популярні розвідки про нього вийшли з-під пера Ф. Погребенника, В. Лесина, Н. Томашука, О. Романця, О. Губаря, А. Коржупової, С. Дігтяря, Л. Чернеця та багатьох інших. Але, треба підкреслити, в галузі літературного буковинознавства на сьогодні найохопнішим і найвагомим виглядає науковий набуток професора Богдана Мельничука, показовий як осмисленням основних тенденцій розвитку українського письменства краю Юрія Федьковича й Ольги Кобилянської другої половини XIX – початку XXI ст., так і аналізом творчості переважної більшості його репрезентантів. Можна сказати, що своєю увагою учений не обійшов жодного більш-менш помітного явища, жодного більш-менш помітного імені в історії письменства Буковини.

Дослідницька праця і видавнича діяльність професора Богдана Мельничука спрямовані передусім на встановлення наукової справедливості щодо українського письменства Буковини, показ його істинних, а не применшених раніше з чийогось упередженого, зрозуміло, ідеологічного (та й не тільки!) бачення, ролі і значення в історії української і світової літератури, повернення викреслених, забутих, проскрибованих імен літераторів краю, якомога повніших видань їхньої спадщини.

Особливо хочеться наголосити на праці, яка, без перебільшення, стала значною подією не тільки для культури Чернівеччини, а й усієї України. Кілька років тому під керівництвом професора Богдана Мельничука та доцента Миколи Юрійчука колектив кафедри української літератури Чернівецького університету здійснив видання двотомника «Письменники Буковини», до якого увійшло краще з доробку літераторів краю, супроводжуване ґрунтовними фаховими статтями та бібліографічними відомостями. На понад півтори тисячах сторінок хрестоматії представлено вибране з пісенного фольклору та доробку 73-х творців красного письменства (до речі 24-ох, тобто майже третини, з подачі професора Богдана Мельничука) – як із того, що було загальновідомим, завжди доступним масовому читачеві, так і того, що суворо переслідувалося і заборонялося за часів панування компартійної ідеології. Завдяки двотомнику, як справедливо зауважує Лідія Ковалець, «література Буковини вперше постає такою багатою, самодостатньою, а водночас виразно

проглядає її спорідненість уже тоді, у XIX столітті та в пізніший час, із всеукраїнським та загальноєвропейським письменством».

Вихід хрестоматії одразу ж помітили в Україні. Схвальні відгуки на її адресу прозвучали зі сторінок «Слова і часу», «Літературної України», «Дзвону», «Буковинського журналу», багатьох обласних газет, в яких відзначено зразковий науковий підхід «до скарбів української духовності», підкреслено, що «таким виданням могла б гордитися кожна область», заохочено готувати аналогічні видання в інших регіонах України тощо. І хоч заклик одного з рецензентів, Ростислава Чопика («Волиняки, подоляни, слобожани, таврійці, гуцули, укладіть і собі таке!»), знайшов практичний відгук, проте хрестоматія «Письменники Буковини» і досі залишається неперевершеною у своєму жанрі, дотепер залишаючись зразком літературного краєзнавства.

У багатьох працях професора Богдана Мельничука переконливо доводиться, що «в кращих своїх здобутках» українська література Буковини – «це зовсім не провінційне явище», бо «своєю неповторністю» ця література «збагачувала і продовжує збагачувати загальноукраїнське, а відтак і світове письменство».

Значний за обсягом і своєрідністю внесок Буковини в українське та світове письменство професор Богдан Мельничук пов'язує насамперед з Юрієм Федьковичем та Ольгою Кобилянською. Але й не тільки з ними. Бо хіба втратила свою актуальність «високохудожня повість» Євгенії Ярошинської «Перекинчики», в якій авторка «порушила болюче не тільки для Буковини, і не тільки того часу, питання відступництва від рідного народу, від материнської мови»? А чи не важливі й для світової літератури твори буковинців Івана Синюка та Корнила Ластівки, «позначені тонким відчуттям та розумінням карпатської флори й фауни і нетрадиційними для української літератури підходами до її змалювання»? Їх професор Богдан Мельничук ставить поряд із всесвітньовідомими анімалістичними оповіданнями канадця Ернеста Сетона-Томпсона.

(Продовження на 8 с.)

БУКОВИНСЬКИЙ МЕРИДІАН БОГДАНА МЕЛЬНИЧУКА

(Продовження з 7 с.)

А чи належно, з погляду жанрової своєрідності, оцінені нашим літературознавством «повісті-романи» Ольги Кобилянської або оригінальність у ритмічному та строфічному відношенні віршування Теодота Галіпа, Володимира Кобилянського, Дмитра Загула? Погодьмося, наукова вартість цих висновків професора Богдана Мельничука очевидна, вони неодмінно мають бути враховані при створенні нової академічної історії української літератури.

Є в літературному буковиназнавстві професора Богдана Мельничука особлива тема – постаті Юрія Федьковича та Ольги Кобилянської. Над цим учений працює чи не зі студентської лави. Власне, багатолітнє вивчення загальновідомих класиків нашої літератури дає підстави професорові Богдану Мельничукові говорити про світовий вимір їхньої творчості. Цю позицію він з надзвичайною переконливістю відстоює у тих випадках, коли творчість і діяльність великих буковинців применшується, а то й знецінюється.

У колі літературознавчих інтересів професора Богдана Мельничука перебувають художні твори про письменників Буковини – Ю. Федьковича, О. Кобилянську, О. Маковея, Д. Загула та ін. Він зібрав кілька сотень таких творів, зробив на цьому матеріалі низку літературознавчих оглядів.

Професор Богдан Мельничук спричинився до осмислення літературознавчих здобутків учених Буковини – С. Смалья-Стоцького, В. Сімовича, В. Лесина, О. Пулинця, О. Романця, Н. Томашука, А. Добрянського та ін.

Буковинська тема в наукових працях професора Богдана Мельничука представлена таким цікавим і надзвичайно важливим напрямком, як вивчення зв'язків українських письменників з нашим краєм. Наразі простежено контакти з Буковиною Івана Франка, Василя Стефаника, Леся Мартовича, Максима Рильського, Олеся Гончара, Дмитра Павличка, Романа Іваничука та ін. Про значення цих досліджень не раз йшлося на сторінках періодичних видань. Особливо високо їх оцінили учителі-словесники, бо саме вони чи не найбільше послуговуються ними у своїй повсякденній практиці. Так, Галина Іванівна Костащук, звертаючись до газети «Буковина», відзначала: «Шановна редакціє, хочу подякувати вам і професору Богдану Мельничуку за публікацію «Поріднений з Буковиною», яка містить багато цікавого фактичного та бібліографічного матеріалу. Нам, учителям, викладачам української літератури, такої інформації завжди бракує. Я особисто

зробила для себе вирізки статей «Буковини», у яких йдеться про зв'язки Івана Франка з відомими особистостями нашого краю. Це дасть змогу мені і моїм колегам глибше пізнати письменника і донести свої знання школярам». Тож немов у відповідь на цього листа професор Богдан Мельничук видав окремою книжкою «Поріднений з Буковиною: Літературознавчий нарис про Івана Франка» (2007).

Літературне буковиназнавство професора Богдана Мельничука значно доповнюється його видавничою діяльністю. На цій ниві зроблено напролюд багато. Назву дещо тільки з найновішого. Започатковано видання п'ятитомного, найповнішого з-поміж раніших видань, зібрання творів Юрія Федьковича. 2004 року вийшла перша частина першого тому з ґрунтовною передмовою професора Богдана Мельничука під назвою «На вітар України і людства», а відтак друга (2009), а за нею другий (2010) і наступні томи. Уперше від 1911 року перевидано «Життєпис Осипа Юрія Гордінського-Федьковича» Осипа Маковея. Тут професору Богдану Мельничукові належить найважливіша роль – передмова та загальна редакція. На початку 2007 року побачила світ перша окрема збірка творів Остапа Вільшини «Я – син вільного роду: Поезії, публіцистика, літературна критика», яку упорядкував і написав до неї вступну статтю і примітки професор Богдан Мельничук. Він один з авторів колективної монографії «Чернівці: Історія і сучасність» (2009), в якій уміщено його розділ-огляд багатонаціонального літературного життя столиці Буковини від XVIII століття до наших днів. За ініціативи професора Богдана Мельничука вийшли унікальні книги про вчених-літературознавців Чернівецького університету: «Буковинський Златоуст Анатолій Добрянський: Спогади, статті, вірші» (2010) та «Професор Василь Лесин: наука доброчинності; спогади, присвяти, бібліографія» (2014).

До цього переліку слід додати вступні статті до збірок буковинських літераторів І. Нагірняка, М. Бакая, С. Парашука, Т. Швець, А. Фаріона, післямови до книги відомого чернівецького фольклориста А. Яківчука, поета О. Романенка та ін.

Словом, діяльність професора Богдана Мельничука як поета й ученого надзвичайно широка, колоритна і плідна. З огляду на це так і вабить перефразувати знаменитий євангельський вислів: «...Коли б написати про те докладно, то, думаю, і ціла книга не вмістила б усього». До того ж, учений має ще багато творчих задумів. Тож хай напишеться книга про теперішнє і прийдешнє подвижництво Богдана Мельничука як Поета й Ученого, і хай її зміст припаде до душі нашому вимогливому і справедливому Учителеві!

На многії і благії літа Вам, дорогий ювіляре! Хвала Вам, хвала Вашій праці, хвала Вашому доброму серцю!

Богдан ДЯЧИШИН, Львів

КРИХТИ НИВИ СЛОВА-ЖИТТЯ АНДРІЯ СОДОМОРИ

...найбільше диво, яке покликане плекати
в людині людяність, – Слово...
Андрій Содомора

Поетичне, прозове й перекладне слово Андрія Содомори – скромного, інтелігентного, вдумливого українського літератора, який захоплює на малому зосереджуватися не тільки оком, а й душею, спонукає до глибинного роздумування. Яке воно те слово? Передусім – воно з тих слів, які треба читати не лише фізичним оком, а й оком думки, духом людського єства, серцем: «Життя людини, за Сенекою, – це життя думки» («Діалоги»):

Слова мудрих – немов оті леза в ґірлізі і мов позабавані цвяхи, складачі ж таких слів – вони дані від одного Пастиря.

Екклезіаста 12:11

Взявся я за непосильну працю – малим осягнути велике, але це моє розуміння, хай і незначне, як зеренце, має надію прорости і вирости в міцне й крилате дерево пізнання обривів та глибин творчої особистості, якій так пасують слова Миколи Руденка:

Я в Слові свої володіння здобув –
У Всесвіті-Слові, де Божі закони.

Недбале читання без осмислення – це марнування часу, і якщо ми нарікаємо, що живемо від миті до миті, то в тому наша провина: «Чому ж нарікаємо на природу? Вона – прихильна до нас: життя, якщо вмієш користати з нього, – довге» (Сенека, «Діалоги»).

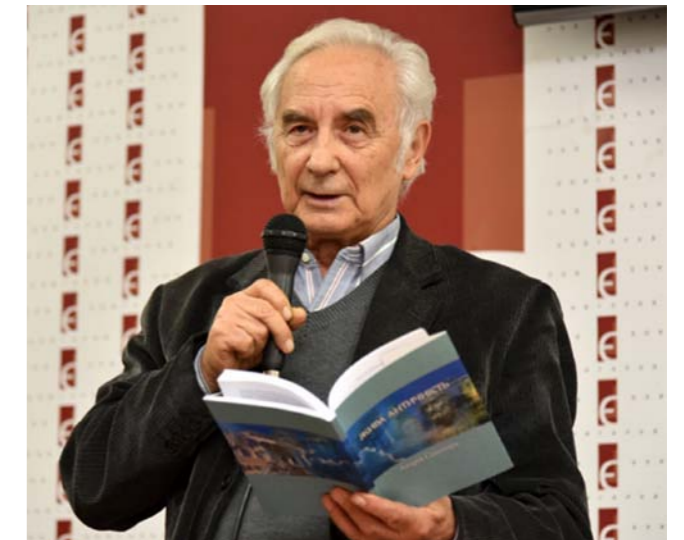
Сприймаємо як аксіому: «Кожен поет намагається вчити або звеселяти» (Горацій). Андрій Содомора своїм життям, творчістю доводить: усі його літературні здобутки – задля розвою української літератури, адже не новина те, що «...геніальне відкриття чи поява мистецьких шедеврів є співпрацею обраних Богом з-поміж смертних і Творцем» (Ольга Слоньовська, «Слід невловимого Протея»).

Слово здатне розбудити приспану побутом людську душу і змусити її трудитися. Однак слово це має бути особливе – наснажене душевним теплом та мудрістю його автора. Слово Андрія Содомори справляє особливий вплив на читача. До письма він підходить як турботливий садівник, кожне слово у нього – наче доглянуте дерево: на своєму підсонні, обтяжене соковитим овочем, – «Кожне дерево казку шепоче» (Богдан Лепкий).

І знову Горацій: «Тільки в знанні – джерело й запорука

справжнього вірша». Поет, який у творчому житті Андрія Содомори посідає особливе місце: застерігає його від слів, які лише дзвенять, а не важать.

Часто гортаю сторінки його книжок (маю в цьому душевну потребу), не раз гублюся в розмаїтті думок, у загадковій простоті й глибині слова, але намагаюся вловити якомога більше тепла думки-життя, продовжуючи своє духовне життя, затримати в пам'яті бодай дешицу, радію, коли вдається, забуваю таке звичне нарікання: «Та скільки того життя?»

Хто може більше сказати про поезію, ніж сам її автор?! Насамперед – фактом її появи на папері... «По світло йду до темного покою», а після того першого просвітлення – «На перелаз ступивши, заважаюся: // Що там?... Що там?..», а відтак:

Старий ставок і пісня над селом,
І тиша, й скрегіт жаб – навперемінно.
Вічно теплі спогади дитинства, туга за тим, що не повернути із незабутнього минулого, що гріє серце й душу:

Яке ж сумне те місце, де був сад!
Хоч би пеньок, горбочок – геть нічого...
Тут п'явся по веранді виноград,
Снувався там рівчак уздовж дороги.
Та ось знову світло з покою, власне, його кришталеве звучання:

Старий фортеп'ян і туги плав –
У віхолу погляд мамі...
Розлучник-час так прозоро став
Зимовим склом поміж нами!..

(Продовження на 10 с.)

Іван РЕБОШАПКА

Славне 85-річчя Івана Лібера

Виняткова особистість Івана Лібера, зразкового викладача музики та автора шкільних музичних посібників, засновника і керівника-диригента шкільних музичних формацій та хору «Зелена ліщина» села Копачеле, етномузиколога та композитора і, не в останню чергу, активного голови Карашсеверинської повітової організації СУР-у сформувався у його чесній, невтомній, самовідданій і натхненній праці на нивах нашої культури і рідномовного шкільництва на протязі більше ніж півстоліття. Пригадати зараз з нагоди 85-річчя шановного Ювіляра вихові координати його всесторонньої плідної діяльності – це слухна нагода порадуватися нами всіма його здобутками, висловити йому щирі нашу вдячність за весь його внесок у наш етнічний розвиток – як приклад, гідний наслідування й усвідомлення молодшими генераціями нездійсненого чи занедбаного нами й задуматись над теперішніми і майбутніми завданнями.

Іван Лібер належить до генерації випускників 50-60-х років української Сігетської педшколи, які, як й їхні побратими із Серетської української педшколи, сповнені молодечим запалом, охоче направлялися в українські школи рідних чи сусідніх сіл, а то й «освоювали» віддаленіші провінції Румунії з повною тоді відсутністю педкадрів, як Банат чи Добруджа, і закладали повсюди основи україномовного шкільництва, яке, внаслідок реформи румунської освіти з 1948 року, невдовзі почало давати похвальні результати.

Уродженець Мараморощини (села Рускови), Іван Лібер «спустився» після закінчення педшколи (1951 р.) «на доли», в банатське село Копачеле і «запустив» там, мабуть назавжди, своє тривке «коріння», викладаючи музику в школах села Копачеле та сусідніх сіл, а з 1958 р. по 1989 р. був зразковим директором місцевої копачельської школи.

В ті часи серед учнів Сігетської й Серетської педшкіл, крім багато чого хорошого, явним було особливе захоплення музикою. В цих школах діяли хоріві та інструментальні гуртки, які інколи майже рівнялися з професійними. У них плекали уроджені таланти: в Сиготі – славнозвісний Михайло Митринюк, а в Сереті – нині покійні Петрашук і Валер'ян Янош. Деякі з найобдарованіших вихованців, як Іван Лібер, Федір

Попович, Юрій Паращинець, Іван Біланюк і ін., чи їхні буковинські побратими Костянтин Смокот, Дмитро Шведуняк, Василь Мамчук і ін. зразково продовжували традицію своїх славних вчителів. Особливо примітним є те, що Іван Лібер, як і дехто інший, не задовольнившись здобути в середній школі, а, не покидаючи працю, здобули і вищу музичну освіту, яка озброїла їх відповідними знаннями та фаховими навиками, відкривши їм необмежені можливості проявляти не лише у викладанні музики в школі, а й в обробці мелодій для двох, трьох або чотирьох голосів чи в komponуванні власних музичних творів. Іван Лібер і недавно покійний

Юрій Паращинець, здається мені, щодо кількості надрукованих мелодій не мають собі рівних серед побратимів. Про культурну діяльність Івана Лібера, як диригента, організатора і учасника дуже багатьох фестивалів (республіканських та закордонних) і найрізноманітніших конкурсів, не берусь судити, а тільки уявляю собі, що вона – надзвичайно багата, а це десь у підсвідомості породжує інше, тривожне для нас всіх запитання: як відомо, в тіні міцних крислатих дубів молоді деревця, звичайно, не ростуть. Отож, оскільки сам якимось не запримічаю, ні Вас особисто, пане Лібер, не питаю, а задаю так, ніби від імені нашої громадськості, риторичне питання: хто ж продовжить Вашу й інших ентузіастів діяльність? Бо зараз заходами Міністерства культури, культурними заходами СУР-у можна б подіяти в такому напрямі у всіх місцевостях з українським населенням нашої батьківщини.

Виняткову особистість Івана Лібера визначає й інша складова його фаховості. Зразковий викладач, як правило, може скласти підручник для викладання свого предмета, і такий підручник буде добрим, бо він «виросте» з постійно набутого досвіду. На пропозицію Бухарестського учбово-педагогічного видавництва Іван Лібер та Юрій Лукан склали *Збірник пісень* як додаток до *Підручника музики* для українських шкіл, *Збірник*, що зазнав кілька ревізованих перевидань, найкраще з них – це, здається, видання 1997 року, бо воно появилось вже в умовах демократизації нашого суспільства, і в ньому, крім пісень, відповідних шкільній тематиці, наводяться і релігійні пісні (*Отче наш*, *Христос воскрес*

та ін.), світські та релігійні колядки (*Бог предвічний*, *Нова радість стала*, *Небо і земля* та ін.), пісні про вчителів, батьків та рідну хату, колискові пісні, чимало пісень про кохання (чому ж би не прищеплювати учням у цьому віці любов до задушевного українського мелосу і слова), ряд чудових сучасних українських пісень і багато дечого іншого. *Збірник пісень*, таким чином, дозволяє учням по-справжньому усвідомити глибину і різноманітність душевних переживань людини. Як і в попередніх, так і в останньому виданні *Збірника пісень* для III-VIII класів, переважна більшість матеріалів належить Ліберові. Це, по-перше, – скомпоновані ним мелодії на слова Ст. Ткачука, І. Шмуляка, Ю. Павліша, П. Романюка, Оксани Мельничук й інших, по-друге, мелодії на власні же, Ліберові слова, а, по-третє, численні його обробки народних танців і пісень як з Банату, так і з Мараморощини, в чому переконливо виявилась інша складова музичних зацікавлень Лібера, а саме етномузикологічна діяльність, а в нашій українській етномузикології, знову ж таки, перевагу слід надати йому, бо дехто з-поміж інших зайнявся значно менше цим питанням.

В 2000 р. Іван Лібер видав збірник українських народних пісень з Банату *Зелена ліщина*, який слід оцінити як наукову (етномузикологічну) і культурну подію, бо записи Лібера як *insider-a* (тобто, місцевого жителя, якому тамтешня пісенність кожної хвилини – на видноті), здійснені, в основному, між 1970-1984 рр., могли б послужити, як це, звичайно, робиться у фольклористиці, доброю нагодою вивчення еволюції місцевої уснопоетичної традиції: її параметри живучості, збагачення чи звуження і ін., що Лібер не мав на меті (він або хтось інший може це надолужити), бо пішов (і добре зробив) по шляху його етномузикологічних зацікавлень, здійснив, здається мені, вичерпне обстеження мелодійного багатства банатського репертуару, навівши в своєму збірникові приблизно 12 баладних мелодій, 34 родинно-побутові, 27 про родинне життя, 9 рекрутських, 2 наймитських, 6 жартівливих, 5 місцевих мелодій, опрацьованих автором для мішаних хорів. Особлива цінність збірника полягає в тому, що, досліджуючи мелодійне багатство, Лібер не раз «попадає» і на чимало текстів пісень, не записаних мною (щастя і перевага *insider-a!*), наводить нові цікаві варіанти, що якраз і показує стан збереження й еволюції пісенної традиції, яка в Банаті, тематично, може, не звузилась, а тільки видозмінила виявлення своєї живучості, аспекти збереження і передачі іншим поколінням. Слідуюча етномузикологічна праця Івана Лібера з похвальною передмовою румунського університетського професора д-ра Думітру Жомпан-а – це збірка 150 пісень з нотами «Ой у полі три криниченьки. Українські народні пісні в Румунії» (видавництво RCR, Бухарест, 2006). Етномузикологічна діяльність Івана Лібера масштабніше

сконкретизувалась у фундаментальному, як на мене, збірникові пісень з нотами «Народні пісні українців Банату (Румунія)» (742 сторінки), що постав внаслідок записів шановного Ювіляра та українського доктора мистецтвознавства, кандидата філологічних наук Івана Хланти, який видав цей збірник 2009 р. в Ужгородському видавництві ВАТ «Патент». Фундаментальним можна вважати даний збірник, бо в ньому головну складову всіх записів – мелодії пісень – розшифрував Іван Лібер, по-друге, з метою всеохопленості в ньому наведені і раніше друковані пісні, чим збірник можна вважати монографічним для Банатського краю. Масштабність етномузикологічної діяльності невтомного Ювіляра значніше доповниться і найновішим його збірником релігійних колядок, який знаходиться зараз на робочому «конвеєрі» СУР-у і який доповнить існуючу прогалину цієї галузі нашої фольклористики.

В етномузикологічному профілі Івана Лібера ще одна важлива риса: його схильність, уміння і бажання писати *етномузикознавчі* праці. Досі шановний наш Ювіляр опублікував в «Обряях» і в «Нашому голосі» кілька *етнологічних* матеріалів про місцеві звичаї, чим може зайнятись фольклорист-словесник, зате на першій *Національній конференції з питань білінгвізму*, організований (16-17 червня 1997 р.) нашим Бухарестським факультетом іноземних мов та літератур, у рамках україністичної секції Лібер чудово виступив з етномузикологічною доповіддю про румуно-українські музичні співзвучності й взаємозапозичення в Банаті. В нашій українській етномузикологічній галузі, настільки багатій, надто цікавій і, фактично, ще не «розораній цілині», Іван Лібер, сподіваюся, ще скаже своє слово, яке стане справжнім увінченням його праці.

Композиторську діяльність Івана Лібера мені неспроможено по-справжньому оцінити, бо це не мій фах. Можу лише поздоровити його і висловити свій подив, адже ж Іван Лібер видав кілька гарних збірників власних композицій, як «Черешневий цвіт». Збірка пісень на слова українських поетів Румунії (2003), «Повій, вітре, з Буковини». Збірка пісень на слова Степана Ткачука. Обробки українських народних пісень (2005), «Дзінь-дзелень». Пісні для дітей (2008 р.), «Стоїть явір над водою» (2015) не враховуючи численні композиції, друковані ним у «Нашому голосі» та в решті публікацій СУР-у.

Як видно з досьгоднішніх різноманітних поступів Івана Лібера, незважаючи на дароване йому Богом славне 85-річчя, шановний Ювіляр здається вповні душевно і фізично налаштованим надалі працювати на користь загального добра, за що ми, його однокровні, вповні йому вдячні і бажаємо здійснення мислимих його прагнень.

Міцного Вам, шановний Ювіляре, здоров'я, щоб разом з нами Ви ще прожили багато-багато радісних і щасливих літ!

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

«БАТАВА» – УКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ, ЩО ВИХОДИВ У БУХАРЕСТІ

(Продовження з № 271)

Через скромні фінансові можливості перше число журналу «Батава» тиражувалося на циклостилі. Після звернення до різних еміграційних середовищ редакція отримала певну фінансову допомогу і змогла перейти на друк. Але й тут виникла технічна проблема, яку так і не вдалося розв'язати: неможливо було знайти шрифти літерами *r*, *e*, *i*. Тому замість них друкували відповідно *e*, *z*, *i*, що, зрозуміло, утруднювало читання.

Журнал побачив світ усього сімома числами невеликого обсягу – від 18 до 32 сторінок формату 230 на 152 мм. Однак він став важливим етапом не тільки у творчій біографії Дмитра Донцова, а й у розвитку української філософсько-політологічної думки в її боротьбі за побудову незалежної України.

Крім Дмитра Донцова, Юрія Русова, Наталії Геркен-Русової та Тетяни Княгиницької-Душенко, на сторінках «Батави» виступало ще кілька авторів, які підписувалися криптонімами. На жаль, не всі із них вдалося розшифрувати.

Чітко й послідовно з числа в число «Батава» розгортала пропаганду ідей традиціоналізму-волюнтаризму, про що, зосібна, свідчать такі статті: «Правляча каста», «Головні прикмети провідної касты», «Каста – не партія» Дмитра Донцова, «Матеріали до національ-державництва» Юрія Русова, «Про псів негідних», «Про касту кавалерів і його гаспидів», «Про лірику просторів і героїзм провідної касты» Наталії Геркен-Русової та ін. Ключовими у них стали поняття «каста», «провідна верства», тобто ті ідеї, які свого часу активно пропагував «Вістник». Не будемо зупинятися на змісті цих публікацій «Батави», позаяк основні їх положення проаналізовано у відзначених вище працях Михайла Сосновського, Олега Багана та Олександра Маслака. Додамо лише, що філософсько-політичні положення основних статей журналу розгорнулися згодом у книгах «Дух нашої давнини» (1944) Дмитра Донцова, «Душа народу і дух нації» (1948) Юрія Русова та «Героїчний театр» (1957) Наталії Геркен-Русової.

Крім філософсько-політичних статей, «Батава» подавала різні інформаційні матеріали, які не тільки урізноманітнювали її зміст, а й були важливим орієнтиром у поглядах читачів на різні події. Часопис прагнув всебічно висвітлювати суспільно-політичне й культурне життя Румунії. Так, у його другому числі містилися відгуки на статтю професора Юрія Братяну «Зовнішня політика

Карла I» та прем'єру фільму «Альказар», що відбулася за участі посла Іспанії в Бухаресті.

Як багатообіцяючу подію, сприйняла «Батава» повідомлення, яке прозвучало українською мовою по бухарестському радіо увечері 27 червня 1941 р. Йдеться про заклик до всіх українців «стати одностайно в ряди борців проти комунізму», щоби разом із Німеччиною та її союзниками – Румунією і Фінляндією – «розтрощити потвору, котра душила й висискувала Україну, як і всі інші нації, що підступом і силою опинилися в межах московської червоної імперії». Уперше по румунському радіо прозвучала українська мова, так само, як уперше чи після довгої перерви в румунській пресі з'явилася чимало статей, які «належно оцінювали велику політичну вагу України в Східній Європі»¹⁶.

Справді, в той час столична преса Румунії присвячувала Україні чимало матеріалів. «Батава» здійснювала їх систематичний моніторинг. У своєму п'ятому числі вона подала стислий огляд статей «Україна» Гр. Костандаке («Veacul XX»), «Importanta strategică a României» В. Рудяну («Acțiunea») та «Ceva despre Ukraina» Т. Ришкану («Unirea»), в яких ішлося, зокрема, про стратегічне значення Румунії для України та України для Румунії¹⁷.

Особливо редакція журналу відзначила статтю Теодора Ришкану, присвятивши їй, окрім згадки в огляді, ще й замітку. Такої уваги румунський публіцист удостоївся не тільки тому, що похвально відгукнувся про «Батаву», яка, на його думку, висвітлює культурні, політичні та економічні проблеми української нації. Україну він сприйняв як окрему націю під пануванням Московщини («Sub dominația Moscovei»), згадавши антиукраїнську політику Петра I та Катерини II, а Переяславську умову витлумачив як **персональну унію**, подібну до пізнішої унії фінляндського князівства. Однак «казан українського націоналізму клекотів завше», попри політику наступників Петра і Катерини; «завше існувало українське питання». Наостанок Теодор Ришкану запевнив, що матиме нагоду ще не раз звернутися до порушеного ним «великого питання»¹⁸.

Автори «Батави» настійно вишукували такі факти, які б розкривали історичні зв'язки Румунії та України. Найкрасномовніше цю тезу підтверджує стаття «Про касту кавалерів і його гаспидів» авторства Наталії Геркен-Русової, в якій простежено написи на іконах і надмогильних плитах із монастирів, заснованих козацькою братією із Задунайської Січі. Їх авторка трактує як «цікаві приписи староукраїнської лицарської моралі»¹⁹.

Заповідомленнями журналу, що правда, нечисленними й лаконічними, складається певне враження про життя української еміграції в Румунії. У другому-третьому числі вміщено своєрідний звіт, інформативно найбільший у порівнянні з іншими аналогічними публікаціями, про діяльність «Громади Українських Емігрантів у Бухаресті» за 1940 р. Робота об'єднання велася за трьома основними напрямками: допомога бідним членам «Громади», піклування про дітей, культурно-освітня праця. Зрозуміло, найбільше уваги приділялося дітям. Їм надавалася фінансова допомога із Фонду ім. Софії Русової, організовувалися екскурсії на озера біля Бухареста, щонеділі провадилися курси малювання, французької і німецької мов. Дорослі відвідували курси водіїв, слухали лекції на різні теми, які читали Д. Донцов, Ю. Русов, Т. Княгиницька, М. Харавюк, М. Бойченко, Д. Бережний та ін. При «Громаді» діяла бібліотека.

Вихід журналу «Батава» швидко набував розголосу в пресі різних країн і ставав авторитетним періодичним виданням. Уже перший його номер привернув увагу газети «Голос», яка виходила в Німеччині. Відзначалося, що «Батава» підтримує ідеї і традиції «Заграви», «Літературно-Наукового Вістника», «Вістника», які виходили у Львові під редакцією Дмитра Донцова²⁰. В іншому випуску ця ж газета повідомляла про вихід окремих відбитком праці Юрія Русова «Матеріали до національ-державництва»: «В низці статей розглядає автор ідеологію українських політичних напрямків й угруповань, вибираючи із них ознаки державотворчого думання, що спільні всім українцям»²¹. Схвально про «Батаву» відзивалася румунська «Unirea», про що вже мовилося вище. Лаконічні повідомлення про вихід журналу і його зміст вміщували газети «Львівські вісті»²², «Вінницькі вісті»²³ та ін. А часопис «Український вісник» (Берлін) переддрукував статтю «Об'єднуватися чи роз'єднуватися» з 2-3-го номера «Батави»²⁴. І раптом стається неочікуване – «Батава» припиняє свій вихід, а Дмитро Донцов та Юрій і Наталія Русови виїжджають за межі Румунії. Олег Баган пояснює цей факт зміною

політики Німеччини стосовно України. «Спочатку, – пише він, – журнал ще виражав якусь підтримку Німеччині, яка проголосила війну зі світовим комунізмом, ідею «Нового порядку», який передбачав реалізацію ряду принципів європейського консерватизму, а також новий переділ Європи, її «версальських» кордонів, за якими України просто не існувало. <...> Коли ж у червні 1941 р. Німеччина відмовилася підтримати самостійницькі домагання українців, Д. Донцов припинив видання, розчарований її планами. Надалі він підтримував ідею збройної боротьби націоналістичного руху, ОУН проти III Райху»²⁵. З таким висновком можна погодитися лише частки, адже рішучий і наполегливий Дмитро Донцов міг просто змінити акцент програми часопису й надалі на його сторінках пропагувати свої ідеї. До того ж «Батава» ще продовжувала виходити до жовтня-листопада 1941 р. Сподіваємося, що подальші дослідження дадуть конкретнішу відповідь на це питання.

У 1941 р. в Бухаресті видавалася також газета «Життя» – часопис українців у Румунії, але це вже тема окремої публікації.

¹⁶ Див.: Українська акція в Румунії // Батава. – 1941. – № 6. – С. 14.

¹⁷ Див.: Бог Арес і Наша Країна // Батава. – 1941. – № 5. – С. 1 – 2.

¹⁸ Див.: 3 пресового фільму // Батава. – 1941. – № 5. – С. 18.

¹⁹ Геркен-Русова Н. Про касту кавалерів і його гаспидів // Батава. – 1941. – № 2-3. – С. 17.

²⁰ Див.: 3 літератури, мистецтва й науки // Голос: Часопис для українців у Німеччині. – 1941. – 10 – 20 квіт. – Ч. 8-9 (30-31). – С. 7.

²¹ З літератури, мистецтва й науки // Голос: Часопис для українців у Німеччині. – 1941. – 30 жовт. – Ч. 23. – С. 4.

²² Див.: Культурна хроніка. Літературні журнали // Львівські вісті. – 1942. – 1-2 лют. – Ч. 21 (145). – С. 5.

²³ Див.: Українська преса // Вінницькі вісті. – 1942. – 8 лют. – № 11 (53). – С. 6.

²⁴ Див.: Український вісник: Орган українського національного об'єднання. – 1941. – 10 черв. – Ч. 14-15 (60-61). – С. 4.

²⁵ Баган О. Ідеолог національної величі / Олег Баган // Донцов Д. Хрестом і мечем: Твори. – Тернопіль: Рада, 2010. – С. 61.

Шановна редакціє! Шановний пане професоре Володимире Антофійчук!

Із захопленням прочитав статтю **«Батава» український журнал, що виходив у Бухаресті («Наш голос», № 271, січень, 2017)**. Аж двічі прочитав!

Ледь через майже 28 років від Грудневої революції читачі «Нашого голосу» дізналися про український журнал «Батава», який виходив у Румунії. Щиро Вам дякую, пане професоре

Володимире Антофійчук! Дякую також і за Ваш матеріал Серет у пам'яті Сильвестра Ярчевського («Український вісник», № 1-2, 2017).

Пропоную, щоб «Наш голос» опублікував статті із журналу «Батава». А ще сподіваюсь, що пан професор напише і про інші видання українською мовою (якщо вони були, звичайно), які виходили в Румунії до появи «Нового віку».

Прочитавши ці мої рядки, може, хтось із наших журналістів напише історію СУР. Гадаю, що «є ще порох в порохівницях»!

З повагою, Микола Курилюк

Михайло Гафія ТРАЙСТА

УКРАЇНСЬКІ КОЗАКИ В БУХАРЕСТІ

1. Іван Свирговський

*«Ой, як того пана Йвана,
Що Свирговського гетьмана,
Та як бусурмани піймали,
То голову йому рубали...»*

З історії України нам добре відомо, що козаки не тільки воювали з турками, татарами та московитами, а й час від часу мусили втручатися у події, що мали місце на південно-західних кордонах України, тобто за Дністром.

Саме під час одного з таких конфліктів гетьман Іван Свирговський повів козацькі війська аж до самого Бухаресту – сьгоднішньої столиці Румунії.

Відомо, що Іван Свирговський походив з роду українсько-польських аристократів і що за часів гетьманування князя Михайла Вишневецького обіймав посаду бойового генерала, що командував усією козацькою артилерією. І, очевидно, показав себе непоганим артилеристом і командиром, якщо одразу по тому, як князь Вишневецький виїхав з дипломатичною місією поза межі Польщі, козаки обрали, а король затвердив гетьманом саме його.

Часу для того, щоб принатуритись до нових обов'язків, гетьману не випало. Бо ж саме тоді, тобто 1574 року, українські козаки виявилися втягнутими до європейських військово-політичних справ. Неспокій, зокрема, панував у Молдові.

Туркам не до вподоби був молдавський господар Іоан Воде Лютий, що прагнув досягти хоч трохи реальнішої незалежності від Османської імперії, і війська султана під командуванням паші Кара-Мустафи почали супроти нього бойові дії.

До кого молдавани могли звернутись по допомогу?

Звичайно ж, до найближчої сусідки Польщі. Проте король побоювався відвертої війни проти Туреччини,

це завжди було небезпечно для Речі Посполитої. Інша річ – виставити загопи українських козаків. Так і зробили. Підказали господареві Молдавії звернутись безпосередньо до гетьмана українського козацтва Івана Свирговського, і незабаром, з дипломатично-мовчазної згоди короля, українські війська з'явилися на півночі Молдавії. Тут слід нагадати, що турки були для українців тими ворогами, з якими вони ладні були воювати де завгодно, аби хоч трохи знесилити їхню імперію.

Історики донесли до нас дату першої битви козаків з турками, 23 квітня 1575 року, в Сорочі, де на той час уже стояла могутня фортеця, яку захопили турки. Свирговський привів менше війська, ніж мав паша, проте зумів таким чином вибудувати сценарій битви, що турки зазнали розгрому, а їхній командир і чимало вищих офіцерів та місцевих чиновників або загинули, або потрапили в полон. Гетьман не пропустив приємність особисто вирядити Кара-Мустафу до Варшави з відбитими турецькими прапорами й трофеями.

«На місце Вишневецького, що вибув з посади Гетьманської, висланий од Корони в краї зарубіжні, року 1574-го обрано на Гетьмана Обозного Генерального Григорія Свирговського (Георгій Кониський в Історії Русів називає Івана Свирговського Григорієм – н. М.Г.Т). Він, по волі Речі Посполитої Польської, яка керувала через міністрів своїх Польщею, по виїзді з неї Короля Генріха у Францію, закликаний був Господарем Волоським Йоаном Липулою на допомогу народові його супроти Турків, що на нього нападали, і, наступаючи в Молдавію з військом Малоросійським, дав першу баталію Туркам біля міста Сорочи 23 квітня 1575 року, де, розбивши турків уцент, поклав головного Пашу їхнього Кара-Мустафу у

Іоан Воде Лютий

багатьох з ним чиновників турецьких і випровадив їх з багатьма прапорами та здобиччю до Варшави» (Історія Русів, сс. 60-61).

Про допомогу українських козаків молдовському народові проти турецьких загарбників розповідає і Богдан Петричейку Хашдеу у своєму творі «Ioan Vodă cel Cumplit» («Іоан Воде Лютий»). Дімітріє Кантемір згадує його під іменем Ioan Armeanul (Іоан Вірменин).

Про походження і юність Іоана Воде Лютого відомо досить мало. У різних джерелах його називали молдованином, поляком, вірменином, а ще існує версія, що він був сином господаря Стефана, народженим вірменкою, за що і отримав прізвисько «Армянул».

До заняття молдовського престолу він багато подорожував, був у Польщі, Константинополі, Москві, Греції. З грамоти Івана IV до Іоана Воде Лютого від травня 1574 року відомо, що близько 1566 Іоан Воде жив у Московії і був там одружений (на Марії, дочці князя Симеона Ростовського), перебував на службі у царя. Пізніше, вже будучи господарем, Іоан Воде намагався вивести з Московського царства дружину і дочку, однак вони загинули під час епідемії.

Майбутній господар Молдови супроводжував як перекладач посла Польщі в Константинополь, там він зайняв посаду драгомана (перекладача) Порти. Султан, дізнавшись, що сестри Богдана Лепушняну (господар Молдови від 16 березня 1568 до 15 лютого 1572) одружені з поляками, а радники молдавського двору теж польського походження, позбавив Богдана трону і замість нього призначив Іоана Воде, доставивши його в Сучаву з турецькими військами. Бояри визнали нового господаря, однак його жорстока політика викликала їх ненависть. Іван без пощади розправився з учасниками кількох змов, конфіскував майно зрадників, піддавав їх тортурам, стратив.

Іван Лютий виплачував Порті велику щорічну данину в 35 тисяч золотих. Розвивав торгівлю з сусідніми країнами, почав карбувати молдавські мідні монети зі своїм зображенням на лицьовій стороні і написом «Батько молдавський», а на зворотній – гербом країни і роком (1573, а також переніс столицю із Сучави (недалеко від кордону з Польщею) в Ясси (центр Молдови).

Відносини між Туреччиною і Молдовою загострилися і в 1574 році, коли турки зажадали подвоєння данини, Іоан Воде відмовився і почав готуватися до війни. Він розраховував на підтримку широких народних мас. Визвольний характер війни дозволив скликати так зване «велике військо» і призвати в армію селян. Господар намагався отримати допомогу і з сусідніх країн. Новий польський король не бажав розривати відносини з Туреччиною, однак окремі польські феодали, незадоволені політикою свого короля, обіцяли надіслати допоміжні загопи.

Турецький султан призначив господарем Петра Шкьопула (Петро Кульгавий, господар Молдавії з червня 1574 р. до листопада 1579 р., а також з січня 1582 р. до листопада 1591 р.), який весною 1574 р. разом зі своїм братом Олександром, господарем Валахії, на чолі турецько-волоського і угорського військ вступили в Молдовське князівство. Проте Іоан Воде Лютий вже був готовий до відсічі. Господар направив ворника Думбраву з 900 кіннотниками і козаками назустріч ворогу. Вороже військо складалося з 70 000 солдатів Валахії, 30 000 турків і 3000 угорців. Біля села Желіште (поблизу міста Фокшан) відбулася битва, молдовсько-козацький загін несподівано напав на ворога, підоспів і господар з іншими силами, в результаті турецькі війська були розгромлені, а Іоану Воде дісталася величезна здобич. Молдавсько-козацьке військо рушило далі і зайняло Бухарест, потім попрямувало до Бреїли, розгромило турецький допоміжний загін, спалило місто,

але не змогло захопити замок.

Але, поки українські козаки добрались до Бухареста, взяли участь у кількох відомих битвах, про які згадують як українські, так і румунські історики.

(Далі буде).

Використані матеріали

1. Історія Русів, Київ «Радянський письменник», 1991 (переклад Івана Драча).
2. Навчальні матеріали онлайн, http://pidruchniki.com/12461220/istoriya/ivan_svirgovskiy_getman_ukrayinskogo_kozatstva
3. Іван Воде, Лютий, https://uk.wikipedia.org/wiki/Іван_Воде_Лютий.
4. Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Ioan Vodă cel*

Іван Свирговський

Євсебій ФРАСИНЮК

Г. С. СКОВОРОДА: ПІСНЯ 27-а – ЗАПИСКА ДЛЯ ПАМ'ЯТІ

Білгородському єпископу Іоасафу Миткевичу, котрий відвідав сад духовного училища в Харкові. Із цього зерна: «О Боже сил...! Споглянь із неба і подивися; навідайсь до лози цієї...» (Псалом: 80-15) «А плід духа: любов, радість, мир та ін. (довго-терпіння, лагідність, доброта, вірність, здержливність)» (Посл. ап. Павла до галатів: 5-22)

Вишніх наук саде святий,
Лист рожевий й цвіт твій красний,
Прийми в себе весняний вид!
Се возсія день твій благий!
Озорив світ тебе ясний.
Дух, диха, зверху благословить.
Возвеселися, о полк деревець,
Більших і менших збір цей увесь.

Пастирю наш, образ Христов,
Милосердний, тихий, благий,
Дзеркало чисте доброт!
Красні ноги носи, готов
Мир благовістить нам твердий.
Глянь на сей святий оплот;
Від тебе весь він помочи жде,
Серце й руки тобі він дає.

Ти сад напувай, сей святий сад.
Потоком вод благочесних

З апостольських саме ключів.
Не допусти єресі ядь.
Віджени всякий рід нечесних,
Нехай родить духовних царів.
Царство царя, простеляючи всіх,
Це пекла скіпетр, викидує гріх.

Хай зрить в ньому твій зір твердий!
При твоїм несплячім зору,
Й лист його не відпаде;
Ні лист на ньому не буде пустий,
Лицемірно звабний, но скоро
Весь плід духовний принесе.
Віру, мир, радість, покірність, любов
Та інший такий весь рід сей святий.

Так ось тобі сам царів цар,
І цього нарід свято просить,
І що ж тобі миліше цього?
Або Христу є краший дар?
Перший це дар, що приносить
Пастир паству в свято святого.
Він же на діло сам укріпить
І тобі святе життя продовжить.

На основі оригіналу та перекладу В.Шевчука
упорядкував Євсебій Фрасинюк

Пісня 27-а – це третя похвальна в збірці «Сад Божественних пісень». Перші дві визначають вагомість особистості у вихованні як молодого, так і старшого покоління, а остання визначає вагоме, напевно найвагоміше, значення виховної установи у формуванні правдивої життєвої дороги молоді. Така установа, в баченні Сковороди, означає викладацький корпус разом із його вихованцями, а в цілому, архітектуру такого місця він символічно називає «святим садом».

Присвячена Білгородському єпископу І. М., наглядачеві Харківського колегіуму, де пізніше проводив викладацьку працю і Сковорода, Пісня 27-а висвітлює саме наслідки установчих основ, задуманих єпископом – слідів, покладених людиною, покликаною вирощувати «святий сад». Власну оцінку пояснив український

мислитель в короткому своєму тексті, названому «Записка для пам'яті».

Структуру цього тексту складають п'ять восьмивіршів, але, розглядаючи аналітично, спостерігаємо в кожній строфі один шестивірш, до котрого додається один двовірш. З точки зору віршування закрімчуємо зовсім рідкісне римування в шестивірші: першого рядка з четвертим, другого з п'ятим і третього з шостим. В нумерології цифра вісім означає чинність, архетипом якої є авторитет, цифра шість – збереження, архетип – учитель, цифра два – гармонію, архетип – миротворець, а цифра п'ять – зміна, архетип – бунтар. Прокоментувати можна так: строфа в цілому акцентує незаперечну і загально визнану чинну роль виховної установи в суспільстві, існування/збереження якої вповні залежить від авторитету вчительського колективу, бо це зберігає

або наводить гармонію в людському світі, а «бунт»/зміна повинна наслідувати тільки путь від зла до добра.

В тексті поняття «вчитель» виражено словом «пастир» найменше з двох причин: вчення та власний приклад пастиря відгукувалось прямо і в значній мірі на духовне і матеріальне життя «пастви», а найважливіший душевний/духовний пастир в християнським «ре-лігіо» – Ісус Христос – був названий вчителем.

Пісня 27-а створює на самому початку, високо поетичним засобом знаменування, зображення виховної установи/колегіуму у формі саду у постійному «весняному виді». Вживаючи ряд епітетів, метафор, уособлень, кличні синтагми, Сковорода сугерує алегорично животворчу енергію акту виховання, а саме, ту життєдайну силу народжувати/відроджувати людину в людині. Символом цієї сили вживано поняття «сад»: «Вишніх наук саде святий./ Лист рожевий й цвіт твій красний./ Прийми в себе весняний вид! Се возсія день твій благий! Озорив світ тебе ясний./ Дух, диха, зверху благословить».

Уваги заслужує подвійний епітет іменника в кличній формі «саде», вселений виразом «Вишніх наук» та прикметником «святий», які окреслюють координати принаймні двох атрибутів: місце виховання/освіти, яко установа найвищого ступення, та Божественне походження цього виховного компонента людського суспільства, беручи до уваги її творчу силу.

Цінність акту виховання впливає з культивування найкращих рис людського ества, а ключ до здійснення цього Божого дару знаходимо в гармонізуванні діянь складових такого заходу – вчителів та учнів, – намічене хроматичними епітетами «лист рожевий» та «цвіт... красний». Єдиною умовою такого поєднання є тільки ввібрання «в себе» «весняного виду», тієї природної сили, спроможної відроджувати/народжувати нові паростки «мислячої тростини». Людина може наблизити собі «день благий» тільки будучи «озороною» світлом «ясним», світлом Правди й Порядку! Хто йде таким життєвим шляхом, того «дух ... зверху благословить», тому Бог уділяє своєї Верховної Мудрості.

Сад/колегіум, в баченні Сковороди, є джерелом народження цього світла, а відродження його в естві кожної молодої людини відбувається за допомогою і на основі світла Верховної Мудрості. Тому, мабуть, український поет-мислитель-віруючий, подібно прадавнім колядкам, в яких звеличується/вшановується циклічне відродження світла/Ісуса Христа, закликає дієсловом «возвеселися» живі компоненти виховної установи, «більші і маленькі дерева», бути одним цілим в святому діянні виховання: «Возвеселися, о полк деревець./ Більших і маленьких збір цей увесь».

В Сковороди образи «вчителя» і «пастиря» отожнюються, і це принаймні тому, що обидва основують виховну працю на вченні Правди й Порядку:

«Пастирю наш, образ Христов./ Милосердний, тихий, благий./ Дзеркало чисте доброт!» Перелік моральних чеснот вчителя/пастиря сугерує і якості вихователя, і якості вихованця, інакше справжній виховний процес не відбувається! Такими чеснотами Всевишній облагороджує людину, котрій доручає і певне призначення: «Красні ноги носи, готов/ Мир благовістить нам твердий./ Глянь на сей святий оплот». Правильне виховання, фізичне і духовне, завжди стає солідними підвалинами, на котрих будується/опирається суспільне майбутнє, а твердість «миру» залежить від «святості» виховання молодого покоління. Воно природно відчуває потребу цього і з повною довірою, притаманною дитячій невинності/чистоті, вкладає свою долю в руки вихователів: «Від тебе весь він помочи жде./ Серце й руки тобі він дає».

Виховний подвиг/призначення виражається українським мислителем, насправді, алегорією Божественного обов'язку пастиря/вчителя наслідувати путь Правди й Порядку: «Ти сад напувай, цей святий сад./ Потоком вод благочесних/ З апостольських саме ключів./ Не допусти єресі ядь./ Віджени всякий рід нечесних./ Нехай родить духовних царів». Впливають принаймні три основні цілі/завдання виховного процесу: культивування знань та етичних засад на основі Божої Правди і Порядку – втілені в образі та повчаннях Ісуса Христа, віддалення непокликаних до такого виховання і селекція найобдарованіших для подальшого збагачення викладацької еліти. Ліричне Я поета-мислителя звертається прямо, особовим займенником «ти», в ролі Верховної Мудрості, щоб вказати пастирю-вчителю зміст виховання та фінальні здібності вихованців, в дух котрих Божественний зародок правдивої освіти вливатиметься «апостольськими ключами-струмками», створюючи «потік благочесних» виховних вправностей, якими він «напуватиме» головно молоді «деревця» цього «святого саду». Метафора «єресі ядь» застерігає від найбільшого ворога виховного заходу: супротив Правді і Порядку. Це, вважає поет-мислитель, є смертельною отрутою для молодого вихованця, головно того, який бажає стати саме «духовним царем».

Кінцевий двовірш цієї строфи резонно підкреслює глибинне значення «царя в царстві духа», наголошуючи вживанням антитези на нищівній ролі «земного царя» у вихованні людського ества позбавленням свободи людини, подарованої їй Верховною Мудрістю: «Царство царя, простеляючи всіх./ Це пекла скіпетр, викидує гріх». «Простеляючи»/підкорюючи більшість народу «пекельним скіпетром», земні царі стають джерелом/накопиченням гріхів вулканічної потужності, які розчавлюють будь-яку крихітку людської волі – найголовнішого Богом даного дару.

(Продовження на 22 с.)

Юрій ЧЕГА

РІДНА МОВА – НАША УКРАЇНСЬКА

Щороку 21 лютого увесь світ відзначає Міжнародний день рідної мови. Це свято було запроваджене у листопаді 1999 року, коли відбулася ХХХ сесія Генеральної конференції ЮНЕСКО з метою захисту мовної і культурної багатоманітності. На жаль, деб'ют цього свята має своє історичне, трагічне минуле. 21 лютого 1952 року в Бангладеші (Східний Пакістан) влада Пакістану криваво придушила демонстрацію людей, котрі протестували проти урядової заборони на використання в країні бенгальської мови. Від того часу кожного року Бангладеш відзначає день полеглих за рідну мову, і саме на пропозицію цієї держави ЮНЕСКО проголосило 21 лютого Міжнародним днем рідної мови. Цей день відзначаємо і ми, українці Румунії, організовуючи різні виховні події.

Наша українська мова вирізняється з-поміж мов світу своєю милозвучністю, евфонічністю, яка проявляється в плавності, мелодійності, інтонаційній виразності усного мовлення. Тому великий український народ ставить до своєї рідної мови великою пошаною, вірою і любов'ю. Кілька століть на українських землях не було державності, але цей знаменитий народ продовжував боротися за свої права, за свою любов – і переміг, бо мова не зникла.

В Румунії наша українська меншина є третою після мадярів та ромів, але число наших від одного перепису до наступного все зменшується. Після Другої світової війни в Румунії офіційно було понад 800 000, а через 70 років менше 60 000.

Для учнів українського етносу, починаючи з 1948 року, заснувалися школи, де навчання було на українській мові. Але в 1959 році, – тоді я був у сьомому класі, – історія та географія Румунії в моїй школі почала викладатись румунською. А через три роки, у 1962 році, українські школи в нашій місцевості були розсновані.

А ще раніше, у періоди 1918-1940 рр. та 1941-1944 рр., були часи Великої Румунії, які окремі історики вважають періодами широких прав для всіх громадян усіх націй. Але це не так, бо в ті часи жодна дитина гуцульського етносу не мала можливості вивчати свою рідну українську мову у школах.

Після грудневих подій 1989 року наші учні можуть вивчати рідну українську мову, але на підставі письмової заяви батьків. На жаль, нашим землякам подеколи бракує національної свідомості.

Нижче подаю лист Івана Копачука, офіцера румунської армії, адресований дочці Мирославі, учениці четвертого класу Чернівецької нормальної школи (педагогічної школи), з нагоди дня народження, 14-річчя, з таким вітанням:

Стирча, 15.05.1930

Дорога доню!

У день твоїх уродин на 16 травня бажаю Тобі із щирого серця, щоб Тобі Всевишній дарував здоров'я, розуму, охоти і витривалості до праці-науки, а також щастя, успіху доброго в науці.

Знай, що наука і розум в парі з добром, нелукавим серцем – се найбільше добро, яке взагалі людина має.

Рівно ж пам'ятай, що ти є донька великого українського народу, якому ми всі, а тим часом і Ти, довжні віддати свої услуги, хоч би й які маленькі. Тому у Твоїм віці, Славко, Твоя услуга супроти Твого народу може полягати у тім, наколи старатись будеш набрати якнайбільше науки, розуму і сили душевної і фізичної. А все те зможеш ти відтак у пізнішій віці віддавати на заслугу народу Українському, якому якраз потрібні розумні, сильні, нелукаві, здорові та вірні учені люди, щоб здобути йому кращу долю-волю, а таки і сама собі.

Тепер такий час настає, що не мечем, а розумом, наукою, культурою і поступом здобувається світ життя.

Так, дорога Славко. Прийми від мене кілька щирих слів, як скромний дарунокна Твої родини, від Твого тата, який, на жаль, не в силі Тобі зробити кращого дарунку, хіба що трохи пізніше.

Тому, що мама ще в Стирчі, Ти прийми гратуляцію з моїм іменем від мамці. Вона, бідна, тепер у Берегометі дуже працює.

Здоровлю і цілую щиро, Твій тато Іван.

ПС. В залученні поставлю Тобі 20 леїв на шоколаду.

Яким чудовим і актуальним зразком патріотизму є цей скромний подарунок батька своїй доньці на її день народження! Цей лист може стати для всіх нас, українців, зразком національної свідомості та любові до рідної мови.

Кріна ГРІНЬ

У мене дві рідні мови...

Майже у кожній країні нашого великого і прекрасного світу є національні меншини. Мені пощастило бути частиною однієї із них.

Я народилася на півночі Румунії, в одному із тих сіл, де повсюди звучить солов'їна українська мова. Звісно, це не чиста літературна українська мова, а її діалект. Вона зазнала впливу мов інших народів, які переходили нашими краями, як угорська чи німецька. Всі люди, які тут живуть, гордо кажуть, що вони – українці, але мені подобається казати по-іншому, я завжди кажу, що я румунка з українським корінням, і у мене дві рідні мови. Я дуже щаслива, тому що я народилася в двомовній сім'ї і з раннього дитинства говорила на двох мовах. Пам'ятаю, коли я ще була в школі,десь в першому чи другому класі, у нас був урок української мови, і наш вчитель, ввійшовши в клас і розпочавши урок, запитав нас, яка на нашу думку наша рідна мова. Ми всі розгубилися, тому що до цього часу ніхто цього у нас не питав. Не знаю чому його погляд зупинився на мені, і він попросив мене відповісти:

– Та, мабуть, румунська... – сказала я розгублено.

– Справді?! А якою мовою ти сказала перше слово? – спитав він, здивований моєю відповіддю.

– На жаль, я не пам'ятаю! – відповіла я.

– А якщо твоє перше слово було «мама», то на якій мові було це слово?

– Та воно на обох мовах однаково звучить!

Наш вчитель аж розсміявся.

– Ну, добре. Так все ж, чому ти назвала румунську мову?

– Тому, що я живу в Румунії, і румунська – державна мова.

– Ти права, а тоді українська мова, що для тебе?

Я знала, що це рідна мова, але ні від румунської відмовитися не могла. Так це питання і залишилося без відповіді. І ось, через багато років я знову згадала про нього, яка ж із цих двох мов рідна чи рідніша?

Я народилась в Румунії і, звісно, більшість моїх друзів живуть тут. І вони мене питають, як це рости з двома мовами? А я з легкістю відповідаю:

– Це – як в літній пекучий день у мене в руках склянка води з льодом.

Всі усміхаються, почувши таку відповідь, і завжди питають, що вона означає. Тоді я кажу:

– Літній пекучий день – це життя, вода це румунська мова, державна мова країни, в якій я народилася, а лід це українська мова, її могло б і не бути, але вона є і це

– найкращий подарунок від Бога. Не лише для мене – ні, а й для будь-якої іншої людини. Без української мови моє життя б не змінилося, я б його все одно з літнім пекучим днем порівнювала, і вода була б все одно румунською мовою, але без льоду вона була б теплою.

Українська мова прикрашає моє життя, дає йому синьо-жовті кольори. А ці два кольори роблять моє життя барвистим. А ще, в школі я вивчала, що, якщо змішати ці дві барви, то вийде зелений колір. А це вже колір життя.

Коли я далеко від моїх рідних країв ідесь на вулиці чую українську мову, це пробуджує в моїй душі бурю почуттів. І я згадую, як в лісі, недалеко від мого дому, дзюрчить струмок, як сонячні зайчики пробиваються крізь густе листя дерев. Споминаю дідусеві казки і бабусині розповіді про минуле. Споминаю, як гарно звучать наші народні пісні, як на Різдво в церкві колядують, як на Великдень прекрасними співами прославляють Бога.

Недавно мій друг запитав мене:

– А тобі не було важко з дитинства вчитися одночасно двома мовами?

– Знаєш, – відповіла я, – в дитинстві ти цього не розумієш. Тобі кажуть вивчи, ти береш і вивчаєш. А усвідомлення приходить пізніше, з роками. Звичайно, були періоди, коли одна чи інша мова переважали у моєму житті. Але вони обидві залишилися частиною мене.

– А що ти маєш на увазі, коли кажеш, що одна чи інша мова переважала?

– Це дуже просто. Коли я пішла в перший клас, у мене були дві азбуки – румунська й українська. Й сім років в моєму житті на першому місці була українська мова, оскільки в школі майже всі уроки були на українській мові, і всі мої однокласники теж говорили між собою по-українськи. Потім в румунському ліцеї переважала румунська.

Звичайно, важко рости в двомовній родині, але всі старання варті того. І поки я буду дихати, в моєму серці буде жити любов до української мови, яка зародилася в ньому ще в дитинстві.

Із сучасної румунської поезії • Iz сучасної румунської поезії

Думітру СЕРГІЄ

Відомий румунський журналіст, поет, публіцист і громадський діяч Думітру Сергіє народився 30 серпня 1960 року в селі Попень Васлуйського повіту. Випускник Берладського філологічно-історичного ліцею, Соціологічного факультету Бухарестського університету та мастерату того ж самого Бухарестського університету.

З 1995 року працює редактором та головним редактором різних газет повіту Слатіна (деякі ним же і засновані), а також і в місцевому телебаченні ведучим добре відомих передач, як *Glonțul Restaurației* (Куля відновлення), *Convorbiri de duminică* (Недільні розмови), *Are-na Artelor* (Арена мистецтва), *Cardinal* (Кардинал) і *Poezia Politicii* (Поезія політики).

Є автором багатьох збірок поезії, публіцистики, та монографій.

Подаємо до уваги читачів «Нашого голосу» низку поезій із збірки «Падаючи в небо» у перекладі Михайла Гафії Трайсти.

Кладка

Щоб добратись додому,
Вже десятки літ,
Прадід переходить річку вблід...
Здіймає постолі,
Ховає онучі за пазуху,
Підкочує ґачі,
І переходить річку...
Щоб добратись до прадіда,
Світловолосому правнукові
Треба переходити річку вблід...
Він здійснює «Адідаси»,
Ховає шкарпетки за пазуху,
Підкочує джинси
І переходить річку...
– Прадїду, щоб ти сказав на те,
Щоб побудувати кладку
через річку?
– Егей, правнуче,
Видно мало в тебе розуму!..
Поки не проженуть москалів,
Жодної кладки не буде,
Жодна мрія не збудеться,
Жодна надія не проквітне,
Нічого!
Розгублений правнук,
На мить не може зрозуміти
Російського питання,
Дивуючись:
Як то може бути, щоб в 2015 році,

Росіяни не звільнили
загарбані території...
І саме тому,
Щоб добратись додому,
Вже десятки літ
Прадід переходить річку вблід...
На правому березі Долі...
Раз на рік,
Літніми канікулами,
Постолі і «Адідаси»
Зустрічаються й вигукують:
«Геть комунізм!»

Злочин і поезія

Я знищив стільки віршів,
Згвалтував стільки строф
І зарізав стільки рядків.
Господи!
Тільки Ти знаєш!
Прости мені, Господи,
Інакше не можу...
Надалі
Буду повзати крізь рани
й кровотечі поезії,
Крізь її прах...
Надалі
Буду тиснути руку вбивці,
що в мені живе,
Приготовляти йому ліжко
зі свіжого сіна,

Подушку із жасминових квітів
і васильку,
Надалі, Господи,
Я стану жертвою
своїх власних трупів,
Які задують мене
Під кінець
Надлишком кохання...
Скільки пишноти і марення
В обіймах цвинтаря
Поезій...
Господи!

... три крапки

Кап! Кап! Крапля крові
з рани Спасителя...
Кап! Кап! Зерно винограду
помирає...
Кап! Кап! Сльозить
самітній рядок,
мов зелений гермафродит,
край дороги...
Кап! Кап! Краплі роси –
материнські сльози,
три крапки
між мною і її розбитою душею...

Микола КОРНИЦАН

Примарний гай і небо неокрас.
І листя паленіє, знов багрове.
Мушмул відлуння у мушлях зникає,
там, де мовчать та згадують діброви.
Дилькоче промінь, гілка веретінна.
Сіє дим. Знов пергамінний. Тлінний.
Безмовність чуєш, мовби шарудіння
крил відсічених від залишніх тіней.
Політ в провалля, де й повітря в'яне,
де замість рік течуть одні лиш гуті.
Ти жди ще мить, як ждуть, коли востаннє
примислюють усе, що могло бути.

У тих угинах відзвук звуків втих.
Вдих замаїв, а слів не вистачало.
Бувало, вдало, даль, в корундах криг,
в тих дзеркалах щезала... Скла кружало
зникало згином зламаних прямих.
Таких пахких агав сьїне стрекало
затяло тін чиюсь в штрихах нічних.
В цих снах... лишень тебе тут бракувало.

Та хоча би мене уяви.
Ти хоча б помовчи та приснись.
Уночі, за снігами айви,
в сні моїм, в це Різдво, зупинись.
Обніми та залиш назавжди
в серці твоїм цю тін, це єство.
Уві сні ти мене віднайди,
хоча віддаль між нами, Різдво.
Паленіють ялини, ждучи
світил інших, небесних прикрас.
Ти приснись та хоча б прошепчи:
Ця різдвяна ніч тільки для нас.
І хай зникне ця далеч, мов сон,
Що разом ми покинемо, і
дихати зможемо в унісон,
в це Різдво, десь на іншій землі.

Та завжди ти. Та завжди лишень ти,
де дим скляніє мислимі мости.
І сьє сріблом над Дунаєм сніг.
Хоч і далеко, завжди в снах моїх.

Далеко я. Вдосталь далеко я
від твоїх віч, де мерхне забуття.
І береги відчальюють за край
уяви, де холоне небокрай.
Де лишень нас, немає лишень нас,
останній позирк пломенем погас.
І никне снігом далеч темноти,
де я і ти. Де лишень я і ти.

Невже гадаєш, що вже все минуло?
Гадаю, що й інакше могло бути,
коли я вперше тін твою сутуло
обняв, щоби ніколи не забути.
Був тільки сон зимної, наче, ночі.
І сльози леденіли, мов кришталі.
Склянистий сніг осяював ті очі,
в яких яскрились потойбічні далі.
Солоний сніг на твоїх плечах білих,
в твоїм волоссі, запаху туманів.
Склянистий сніг, мов сльози потерпілих,
що не вернулись вже із океанів.
І був лиш спогад іншого кохання.
Була зима ночей завжди забутих.
Останній сніг і згадка та, остання;
льодяні тіні. Тіні пом'янутих.
Було лиш небо, де все потонуло.
Лиш сніг блистів, сніг відтінку отрути.
Невже гадаєш, що вже все минуло?
Гадаю, що все те ще зможе бути.

Я знаю, що і ти забудеш,
як забувають назавжди,
коли сніги, сніги повсюди ж,
і не спиняють поїзди.
На станціях самітні тіні
чекають, мовбито у сні.
Прозорі позирки в промінні,
спіралі колій, льодяні.
Ти знаєш, що і я забуду,
як забувають, коли ждуть,
де залізниця ізумруду
у тьму лишень, у п'ятьму ведуть.
Хтось тінню чиюсь тін вгортає;
воскові крила, наче шаль.
Свіча у погляді згасає,
і потяг мчить у іншу даль,
де ти забув, що я ще знаю,
що ти існуєш... Де чекаю.

Іван АРДЕЛЯН**Зовнішній вигляд**

Симетрія наших думок,
наче стільник світу
з галактикою
й підземними вулканами,
вибухає в промовах
і окреслює
зовнішній вигляд
наших мрій...

За Небом

У гаю
природа,
відображена небом.
Кущі густі,
ще живі,
хоч покриті інеєм.
Багатство квітів,
але, й вони зомлілі
іншою смертю.
Десь тут,
десь там
інша блідість,
що впала шарами
з Раю...
За Небом
не бачу нікого,
лише велике провалля
між мною й Богом.
Діди обманювали,
що між нами
є багато слів
несказаних...

Наче Сонце

Небо чисте
а світло бліде,
наче вітер тихий,
що вечором
гладить шепіт моря.

З повітря й пороху

шліфуємо пам'ятники
сивим голубам
із очима затуманеними,
наче у спортсменів,
що програли в боротьбі.

Вечорами думаємо,
що завтрашній день
скаже щось
про нашу майбутність,
наче Сонце
про пори на Місяці...

Різнобарвні горизонти

У темряві
пускає бруньки світло,
що міряє відстань
між протилежними полюсами,
які народжуються,
наче нові пори року,
коли спаровуються ангели
на різнобарвних горизонті,
що розділяє світ
на землю й небо...

Наче молоді душі

Думи, розсіяні
на морях і суші,
пускають бруньки
і ростуть до неба,
де розцвітають,
наче молоді душі...

Михайло ВОЛОЩУК**Лист до рідних батьків**

Чому мене ви в світ пустили,
Щоб жив далеко між чужими,
А ви слабі, старі, без сили,
Остались жити між старими?

Нащо було мене пускати,
Щоб жив подалі від вас, тату,
Щоб своїм рідним не служити,
І забувати рідну хату?

Якщо б я був із вами нині,
То мав би працювати полями,
Врожай збирав би в Негостині,
Й до церкви завжди йшов із вами.

І люди би мене хвалили,
Й дівчата гарні, наче квіти,
Зі мною би вони любили
Зажартувати погомоніти...

А з однією у день гожий
Мене б ви поблагословили,
І, повінчавшись в храмі божім,
Своє гніздо ми б з нею звили.

А потім ви внучат би мали,
Вони би щиро вас любили,
Вони б вам руки цілували
І дуже б вами дорожили.

Я дім новий мав збудувати,
Ви певно мали б ним радіти,
Вас в ньому мали шанувати,
Мої веселі щирі діти.

Читаючи листа край хати,
Де пахнуть співом верболози,
Журились гірко батько й мати,
А по обличчях текли сльози.

Лариса-Михаєла ТРАЙСТА**ЗАХОВАЙ МЕНЕ**

Заховай мене
від гніву осінніх дощів,
від лютих морозів зими,
від буйних весняних річок,
від спекотного літнього сонця...

Заховай мене від старждання,
Від суму, від сліз, від зітхання...

Заховай мене від тебе...
в тобі заховай,
а потім не шукай,
а подолай кохання коханням,
як Спаситель смертю смерть.

СПОГАД

Ти подарував мені квітку,
польову,
разом з метеликом.

Ти подарував мені метелика,
чи райдугу?

Вже й не пам'ятаю нічого,
тільки оті
тріпотливі крильця
і твої сумно-блакитні очі.

Ти подарував мені райдугу,
чи метелика,
чи квітку,
чи свої сумно-блакитні очі?

Вже й не пам'ятаю.

Я ТІЛЬКИ ЖАРТОМА

я тільки жартома
вимовила слово: «минуле»,
не звертай увагу...

ти завжди був перехрестям
на моїй дорозі...

вербовою кладкою через річку,
що тече в минуле...

криницею в пустелі,
що віддзеркалює вирій журавлів...

хмариною, з-поза якої
всміхалось на мене сонце...

у всі ті дні, коли я
поверталась до тебе.

ПІД СТІХОЮ НОЧІ

Під стріхою ночі
опудала птахів
в'ють гнізда кохання...

Колодязь-журавель
вискрипує стару пісню
про перелаз...
про дівчину з відерцем...
про ворного коня...
про козака молодого...

Прийде,
не прийде,
прийде, прийде, прийде...

Світло-холодний місяць
божевільно світить
«на той перелаз»...

Я вийшла
і стою під стріхою ночі,
а в серці вороний ірже...

Прийде,
не прийде,
прийде, прийде, прийде...

БУТТЯ

«Буття...
чи Суцце –
одне з найабстрактніших
світоглядних понять...»

Ха, ха, ха!..
Розсміялася я.

«...до яких дійшло людство
в процесі свого розвитку.»

Ха, ха, ха!..
Розсміявся ти.

А буття,
це тільки «Б» –
завжди велике «Б»,
і завжди починається з «Б»,
і завжди кінчається з «я»,
з малим малюсіньким «я»,
без якого не існувало б буття,
бо буття це тільки «я».

Малюсіньке «я».

Із сучасної румунської прози • Із сучасної румунської прози

Васіле МОЇШ

Народився 8 лютого 1951 року в селі Чертезе повіту Сату Маре. Закінчив юридичний факультет університету ім. Бабеша Бойя у м. Клуж-Напока.

На виборах 20 травня 1990 року був обраний сенатором від повіту Сату Маре. Між 1990-1992 роками був віце-президентом сенату Румунії. Очолював багато делегацій Парламенту Румунії. Брав участь у численних семінарах та міжнародних нарадах з питань прав людини в цілому та прав національних меншин зокрема.

Написав книги «Нетерпимість та вбивство» в 3-х томах (у співпраці з д-ром Іоаном Керняну), «Батько Васіле Лукачу» та 10 томів роману «За відкритими дверима» (всього автор планує 20 томів).

Подаємо до уваги читачів «Нашого голосу» уривок з першого тому цього роману у перекладі Михайла Гафії Трайсти.

Васіле МОЇШ

НАРОДНІЙ АРМІЇ НЕ ПОТРІБНІ БУРЖУЇ

(Уривок з роману «Фатальність і прокляття»)

Полковник Віктор Екстейн, замполіт командира танкового полку, наказав терміново викликати до нього капітана Іоана Морару. Відколи капітана перевели з Бухарестського генерального штабу в місто Бая Маре, він жив, наче в карантині, не маючи права покинути свій відділ. Наказ політрука полку занепокоїв його. Ще з першого дня, коли прибув в Бая Маре, капітан знав, що його будуть розслідувати, але не очікував, що цим займеться сам заступник командира по політичній роботі. Він дізнався, що Екстейн – мадяризований єврей, уродженець міста Клужу, який емігрував в Будапешт, а звідти попав у Москву, звідки повернувся в Румунію разом з Червоною армією. Коли увійшов в кабінет політрука, Морару дуже здивувався, побачивши перед собою справжню військову раду.

– Пане полковнику! Я капітан Морару, прибув за вашим наказом!

– Сідай, товаришу капітан! – наказав полковник, позираючи на нього скоса. – Мабуть, я повинен був назвати тебе паном капітаном, бо ти буржуї і не полюблюєш слово товариш, воно смердить тобі... – полковник лютим поглядом зміряв з голови до ніг капітана, повернувшись до присутніх офіцерів, щоб побачити ефект своїх саркастичних коментарів.

З присутніх ніхто не посміхнувся, всі мали бойовий вигляд, були пройняті урочистістю моменту, усвідомлювали свою силу над ворогом народу, над майбутньою жертвою, яка заслуговує свою долю.

– Я не формалізуюсь, – відповів незворушено Морару, уникаючи гри політрука.

Присутність начальника б'юро розвідки та кількох невідомих похмурених осіб не віщувала нічого доброго. Здається, мова йде про серйозне діло, мабуть, вони мають намір арештувати його. Багато офіцерів, які воювали на Східному фронті, були змушені покинути армію, піти у відставку. Командирам зовсім не пощастило, їх заарештували і засудили за військові злочини, хоча деякі здійснили героїчні подвиги на Західному фронті і були нагороджені совітською армією.

– Наказую тобі відповідати точно і коротко, по-військовому на всі запитання, які будемо ставити тобі я і присутні офіцери! Застерігаю – не брехати! Ми знаємо всю правду, але хочемо переконатися у твоїй щирості. Для початку скажи нам, хто твої батьки?

– Мій батько полковник Васіле Морару чи Ласло Морар, як записаний в документах, був командиром Третього артилерійського полку австро-угорської армії. Загинув в Італії, біля Піяве, у Першій світовій війні. Мати, Марія Морару, по батькові Якубовіч, вірменка. Прибула в Румунію 1915 року разом зі своїм батьком, втікаючи від турецького переслідування. Через два роки одружилася з моїм батьком, лейтенантом гусарів.

– Ти маєш на увазі, що твоя мати вірменська єврейка! – уточнив полковник.

– Моя мати румунка... громадянка Румунії... живе в Румунії, але вона є вірменського походження.

Із сучасної румунської прози • Із сучасної румунської прози

– Нарешті!.. Але для того, щоб вступити в шлюб з офіцером австро-угорської армії, вона повинна була мати чималий посаг.

– З румунським офіцером! Мій батько був чистокровним румуном, хоча і був офіцером австро-угорської армії. Він походив із аристократичної сім'ї, яка увійшла в тисячолітню історію Трансильванії. Здобув освіту в Відні і просунувся до звання полковника і командира полку тільки завдяки своїм здібностям.

– Почекай! Не гарячкуй, ти не здивуєш нікого своїми аристократичними виступами! Ваш час минув! Я зовсім інше запитав тебе: який посаг мала твоя мати, коли виходила заміж?

– Її батько забрав з собою все, що мав у Вірменії. Спочатку відкрив ювелірну майстерню в Бая Маре, опісля купив кілька тисяч гектарів поля та лісу, також збудував алкогольну та взуттєву фабрики, і лісопильню. Коли мати виходила заміж, отримала від нього алкогольну фабрику і половину поля, а лісопильню і взуттєву фабрику мій дід вирішив залишити собі.

– Так, розумію, твій батько заробив багато, одружившись на вірменці? – наполягав полковник.

– Я запримітив ваш іронічний тон, але ви помиляєтесь! Я впевнений, що мого батька, коли женився на матері, зовсім не цікавило багатство. Моя мати була і залишилася жінкою унікальної краси...

– Залишімо це і йдім далі! Скільки у тебе братів?

– В мене було три брати. Старший був останнім румунським префектом Сатумарського повіту. Він був майором кавалерії Румунської армії, але через нещасний випадок залишився калікою і пішов у відставку, а потім його призначили префектом повіту.

– Хто його призначив префектом?

– Арманд Келінеску, тодішній прем'єр міністр.

– Що трапилось з ним?

– Першого вересня 1940 року, коли увійшли угорські гонведи у Сату Маре, після Віденського договору, прив'язали його до коня і тягли по нерівній дорозі, поки не зістались із нього тільки ноги, прив'язані до мотузки.

– А інші твої брати?

– Другий, теж старший від мене, я найменший, зник безвісті в Сталінграді, був командиром роти. Не знаю нічого про нього, чи живий він, чи ні, а третій, як вам добре відомо, сидить в Сігетській в'язниці через те, що був видатним членом Національної селянської партії.

– Так, йдемо далі, – сказав Екстейн. – Ти також зробив військову кар'єру, закінчив Бухарестську військову академію і курси спеціалізації у Берліні. Як

ти потрапив до Німецької військової академії?

– Я виграв конкурс. Військова частина в Бухаресті, до якої я був призначений, організувала конкурс для молодих офіцерів, знавців німецької мови, і я був серед переможців, які отримали можливість пройти ці курси в Берліні.

– Ти брав участь у військових операціях після війни?

– Ви дуже добре знаєте, що після мого повернення з Німеччини, я був призначений до Генерального військового штабу, де працював до 1945 року, коли мене перевели в Бая Маре. Якби мене послали на фронт, не мав би ніякого вибору, і виконав би свій обов'язок, як і будь-котрий солдат.

– Насправді, ми знали все це, – сказав незадоволений Екстейн. – Ми очікували, щоб ти сказав нам нові речі, як наприклад, хто адмініструє ваші фабрики та інше майно?

– Ювелірною майстернею керує мій дідусь, фабрики мають своїх директорів, а землями, поділеними на ферми, займаються адміністратори.

– Ви тільки забираєте прибуток, як і всі експлуататори. Вас не цікавить робітничий клас, він може тріснути з голоду!

– Це не так! Мій дід побудував житло для своїх працівників, допомагає їхнім родинам, їхні діти отримують стипендії. Його дуже люблять і поважають всі. Хтось повинен мати мужність робити інвестиції, ризикувати своїм майном для того, щоб прогресувати, інакше будемо й надалі обробляти землю волами, дерев'яною сапою та молотом.

– Може, серпом і молотом! Ви насміхаєтесь над символами робітничого класу і збиткуєтесь над Комуністичною партією?!

– Я не займаюся політикою і не насміхаюсь над людьми. Ви перекрутили зміст моїх слів. Я говорив про стагнацію, згадав мотику і молот, тільки щоб порівняти рудиментарні інструменти з машинами, які звільняють працівників від грубої фізичної праці. Будь ласка, не перекручуйте мої слова!

– Давайте продовжимо, – попустив Екстейн, не сподіваючись такої реакції від підслідного офіцера. Як правило, всі, кого розслідував, поводитись, як блаженські ягнята і тремтіли зі страху. А ось цей буржуї, сповнений чванства, має відвагу протистояти йому. Полковник брав до уваги ту краплину єврейської крові, яка протікала у жилах капітана, інакше міг би закінчити з ним будь-яку розмову.

(Продовження на 34 с.)

НАРОДНІЙ АРМІЇ НЕ ПОТРІБНІ БУРЖУЇ

(Продовження з 33 с.)

Але тримав його в руках, і капітан не міг вирватися, тож зараз вийде з ним на стежину, на якій підслідний не матиме можливості на жодин маневр. – Розкажіть нам про вашу дружину!

– Моя дружина Флоренс, по батькові Вієсз, працює викладачем французької та німецької мов. Сім'я її батька родом з Ліона, з Франції. На початку століття прибула до Клужу, де мій тесть був головним рабином. У 1943 році тестя та його синів депортували, але перед тим їхнє майно було конфісковано угорською адміністрацією. Моя дружина unikла депортації тільки завдяки тому, що вчилася в Бухаресті, де залишилась під час війни. В роки студентства викладала уроки французької та німецької мов.

– Коли ви одружились?

– 15 січня 1945 року.

– Перша дитина народилася 14 квітня...

– Так, вона була вагітною, коли ми побрались, якщо це цікавить вас.

– Бачу, твою дружину звати Морару Флоаре, а не Флоренс, як назвав її ти. Чому перемінила своє ім'я?

– Вона не змінила свого імені, а просто переклала його на румунську мову. По-французькому «*fleur*», а щодо прізвища, перед шлюбом ми вирішили взяти моє.

– Кажете, ви не знали вашого тестя й тещу?

– Ні. Вони були депортовані. Моя дружина нічого не знає про їхню долю. Її нічого не залишилося від батьків, все їхнє майно було конфісковане угорцями, які користуються ним і по сьогоднішній день. Хоча ми звертались, щоб повернули нам будинки, ніхто не брав ніякої міри, і вони залишилися в тих, кому їх дали хортисти. В основному в Румунії не змінилося нічого, принаймні, з цієї точки зору. Ті, хто працював в хортистській адміністрації, продовжують безперешкодно свою роботу і добре співпрацюють з новою владою.

– Вам не вистачає багатства ваших батьків? Хочете володіти цілою державою? Кажіть далі, що трапилось з майном ваших батьків?

– Мова йде не про володіння державою, а про те, що у цивілізованому суспільстві власність гарантується державою, вона є основою будь-якого прогресу. Дідусь і мати між 1940-1945 роками знайшли притулок в Пинкоті біля Араду. Фабрики продовжували працювати протягом цього часу, але були керовані угорськими фахівцями-директорами. Угорській адміністрації були потрібні алкоголь, дошки та взуття, тому не чіпались ні до фабрик, ні до робітників. Після повернення вони

знайшли фабрики неушкодженими, але було необхідно робити інвестиції, щоб могли працювати далі.

– Нас не цікавлять ці аспекти! Ти сказав, що не робив ніякої політики, але в той час признався, що один з твоїх братів перебуває в ув'язненні в Сігеті, поряд з іншими зрадниками. Тож ваша родина займалася політикою!

– Я знаю, що кожен несе відповідальність тільки за свої дії, а не за дії своїх братів. Тільки хортисти застосовували колективне покарання. Кримінальна відповідальність є особистою відповідальністю в будь-якій цивілізованій державі.

– Нарешті, по прізвищу я зрозумів, що твоя дружина єврейка. Чи вона не з відомого роду Вейсзів?

– Ви маєте на увазі власників заводів «Чепель» в Будапешті?

– Між іншим!..

– Так. Мій тесть, якого я ніколи не знав, як я вже повідомив вас про це, був онуком Рудольфа Вейсза, що побудував збройний завод на острові Маргарет в Будапешті.

– Чи ви не думали емігрувати в США, Англію або Швейцарію? У вас є рахунки в банках за кордоном, і ви могли там жити мирно, а не займатись рекрутами, – почав його провокувати Екстейн.

– Якби ми збирались виїхати за кордон, то вже зробили б це. Моя дружина і я розмовляємо досить багатьма мовами, щоб переселитися в будь-яке місце. Але Румунія є нашою державою і ми не покинемо її, незалежно від того, що нас чекає в майбутньому. Батьківщину не понести з собою на носиках черевиків. Предки мого народу народилися, жили і померли тут, ми не прибули з пустель Середньої Азії...

– І ви не їли гнилого м'яса з-під сідла... Продовжуй, продовжуй! Бачив я багато таких героїв, яких врешті-решт покинула слава і перетворились на ганчірки.

– Що стосується мене, я запевняю вас, що ви помиляєтесь. Я офіцер Румунської армії, і поки вдягаю цю форму, поважаю її!

– Хочеш залишитись надалі в армії?

– Звичайно. Я готувався до військової кар'єри, і люблю армію, і в тому числі навчати новобранців.

– В мене більше запитань до тебе немає! Якщо хтось хоче, ще щось запитати його? – глипнув на офіцерів, що сиділи за столом, але ніхто не мав ніяких запитань.

Тоді він звільнив Морару.

Залишившись на самоті, офіцери, які повинні були вирішити долю капітана, збентежено дивилися один на одного.

Корнелій ІРОД

ЗАЄЦЬ З МАСЛИНАМИ

(Із циклу ПРОМАХИ)

Отцеві Штефанові Станчу присвячую

(Продовження з № 271)

А вже щодо Штефанових «розмов» з поліціями транспортного руху, мав я ще того таки року почути ще одну. Було то, гадаю, на початку жовтня. Завітав я одного дня до нього на роботу (отець Штефан Станчу завідував технічним відділом Бухарестської Єпархії). Коли увійшов я в його кабінет, застав там невідомого мені смаглявого молодого пана, а Штефан говорив з кимось по телефону:

– О, якраз прибув отець Корнелій Ірод, ми приїдемо разом, – Штефан поклав трубку й питає мене: – Ідеш зі мною до Брагадіру? (це парафія, в якій служив він перед Тинтавою). Там ждуть на нас добрі люди побути кілька годин у колишній мисливській альтанці Чаушеску на самому березі Дунаю. Кажуть, що їхнім мисливцям попався сьогодні кабан. Ідеш? Ось, повезе нас Циган, – вказав він на смаглявого гостя, – він якраз купив собі нову «Дачію»². Знайомтеся. Це Джордже, успішний бізнесмен. Він – не циган, то так я його пещу...

Серед численних талантів, якими Господь обдарував Штефана, зараховується його надзвичайна товарицькість. Так пояснюється велике число його друзів, приятелів та знайомих; серед них ієрархи, прем'єр-міністри, міністри, генерали, полковники, сенатори та депутати, бізнесмени і багато інших «вагомостей», щоб вже не говорити про майже безчисленність простолюду.

– Ідемо, панотче раднику, – радо згодився Джордже, – бо я, наче віщував, тільки що заправив бак.

До Брагадіру доїхали ми в обідню пору. Відвідали церкву, де служив Штефан ще лише два роки, повернули бігцем до трьох колишніх його прихожан, які залишилися близькими його серцю, і поквапились у дунайський луг до мисливської альтанки Чаушеску. Польова дорога, повна вибоїн і вкрита товстим шаром пороху, прорізувала широкий лан мідяного кукурудзиння. Напроти, з самого Дунаю, дув шорсткий уже холоднуватий вітер. Перед альтанкою, серед невеликої загороди спорядили довгий стіл, власне, кілька дощок на встромлених у землю кілках, а обабіч стола були лавиці, тобто теж дошки на кілках. На столі

повно місцевих закусок: свіжий та солоний овечий сир, помідори, огірки, солодкий та гострий перець, ковбаса, печені у гарячому попелі яйця, а також пляшки горілки та пластмасові бідони вина. Біля стіни альтанки, щоб захистити від сильного вітру, над купою жевріючого жару, на великій решітці смажилися скиби кабанятини та кільканадцять перепілок.

Їли-пили, страви були чудовими, нове вино теж, і Штефан не вгавав хвалити смажені кабанятину та перепелиці. А він, ніде правди діти, таки любить здорово попоїсти й запити хорошим вином. А наші г'азди казали, що мала бути ще й заяча печеня, але прімар не туди попав, хоч двічі стріляв у зайця. Уточнення колишнього голови колгоспу про колишнього свого агронома, який став між часом головою сільради, тобто прімарем, викликало загальну реготню.

Само собою, Штефан був у центрі загальної уваги – то розпитували його, то він цікавився про одне, про інше. Джордже, наш випадковий водій, сидів біля мене. На початку обіду, обережний, він випив манюсінський, мов наперсток, стаканчик цуйки, зате, коли подали вино, Джордже не втерпів і не мав уже тієї обережності. Штефан помітив:

– Що робиш, Цигане, ти здурив?! Корнелію, ти не бачиш, що він п'є? А він здобув шоферські права лише місяць тому!

– Тому три місяці, панотче раднику...

– Ну й що? Ти все одно перевернеш нас десь у шанець, якщо продовжуватимеш пити!

– Краще у стовп або в дерево!.. – хтось по-дурному пожартував.

Засиділися ми на березі Дунаю перед мисливською альтанкою Чаушеску близько до півночі. Але, вертаючись з Брагадіру, я та Штефан укоїли непростиму дурницю. Замість того, щоб зацікавити шофера, який випив кілька склянок вина, якоюсь розмовою і при потребі вгамувати, якщо Джордже захоче їхати надто швидко, ми з Штефаном посідали ззаду і невдовзі після виїзду з Брагадіру позасинали.

Нам все ж таки пощастило – подорож обійшлася без аварії.

(Продовження на 36 с.)

ЗАЄЦЬ З МАСЛИНАМИ

(Продовження з 35 с.)

– Всечесніші отці, ми доїхали... – розбудив нас Джордже.

Ми не дуже охоче прокинулися й витріщилися довкола: ми не в Бухаресті, а на якійсь сільській вулиці, затопленій рясною зеленню й нічною тишею.

– Де ми, Цигане? – невдоволено запитав Штефан.

– Я вже дома, у Гліні³, у свого тестя... Ось ключі від моєї машини, їдьте далі... Завтра забіжу до вас за машиною.

– Ти звихнувся, Цигане?!

Але Джордже був уже на подвір'ї і звідти кинув:

– На добраніч! Ще до обіду зайду до вас...

Ми вилаяли його здорово, після чого Штефан питає мене:

– Сідаєш за руль?

– Ні. Сідай ти, бо ти мав раніше «Дачію», а в мене була «Лада»...

Штефан зрозумів, що у мене це лише привід, а справжня причина – випите вино. Було вже близько третьої години. Сіли, поїхали.

– А диви, паршивий Циган! – лютує Штефан. – Казав, що бак повен бензину, а ми на червоному! Навряд чи доїдемо додому.

Покидаємо Гліну і невдовзі ми вже у Бухаресті. Палива вистачило. У тій пізній годині вулиці столиці майже безлюдні. Доїхавши до Обору, тобто недалеко моєї домівки, зупинилися біля світлофора, а перед нами ще якась машина. Штефан нетерпляче засигнавив, мовляв, дай дорогу! З машини вийшли два поліцейських, і ми тільки тоді помітили, що то авто поліції. Один з них підійшов ближче й звернувся до Штефана навіть дуже ввічливо:

– Ваші документи, будь ласка! Права, паспорт, талон машини.

Ми й собі вийшли з Джорджевої «Дачії» і нестримно розреготалися, на диво поліцаїв.

– Це не наше авто, – сказав Штефан, продовжуючи сміятися. – Але не вкрали ми його... Ця «Дачія» нашого друга з Гліни, він погано себе почуває, тому ми...

– Дайте, будь ласка, ваші шоферські права, – не попускав поліцай свого.

– А, права, кажете? Нема їх у мене... Взяв генерал Ступкану (це тодішній шеф транспортного руху). Казав, що змінить мої права, бо зношені і заплямовані... А я питаю його: а що мені робити, якщо

хтось попросить у мене шоферські права? А він: хай потелефонує мені. Так що, ось телефон генерала Ступкану – дзвонить, коли не вірите...

– О третій годині ночі?! – огризнувся другий поліцейський.

Але перший запитав якось доброзичливо, майже лагідно:

– Ви щось пили?

– Він пив вина, – вказав Штефан на мене. – А я випив горнятко мусту. Невже почало бродіння?..

– Ким ви працюєте? – мав хороше натхнення запитати другий поліцейський.

– Він, – кивнув Штефан на мене, – отець протоієрей Корнелій Ірод, а я отець Штефан Станчу, радник Патріарха Румунії.

– Чому ви раніше не сказали? Бо й ми охочі покуштувати церковного вина, ні? – повернувся він до свого товариша.

– Дуже радо, – згодився Штефан. – Ось мій телефон, приходьте до нас завтра і...

– Гаразд. Ми відвідаємо вас. А зараз, хоч нічний рух майже мертвий, їдьте обережно.

Але ті поліцейські ніколи не шукали Штефана.

Серед великого числа Штефанових знайомих був і його сусід македонець, тобто арумун Папу (не знаю ще як його), який відкрив свого роду ресторан, власне, корчму чи буфет, типу тих, що безліччю появились у нас після 1990 року і більшість з яких донині позникали. У своєму «ресторані» Папу мав постійно багато клієнтів, бо крім пива та міцного, там можна було закувати овечої перченої ковбаси (Папу, як більшість македонців, мав свою отару), а головню готував він щодня дуже смачні «мітітеї» за власним рецептом (це фарш у вигляді ковбасок, приправлений різними прянощами, а ковбаски смажені на решітці). Був я кілька разів з Штефаном у тій корчмі, а останній раз були з нами ще й актор Іон Бесою, генерал Маріан Радуку, журналіст Іоан Новак, полковник Думітру Лунгу (Штефан його вінчальний батько), Флорін Джорджеску, колишній міністр фінансів, і ще не пам'ятаю хто. Від імені Папу Штефан запросив нас стількох, бо, казав, у македонця сьогодні спеціальна страва.

– Радий вітати вас у себе! – зустрів нас Папу. – Я приготував сьогодні для вас чудову страву! Зараз побачите.

– А що саме? – хотіли ми знати.

Але Папу не хотів зізнаватись і тільки після нашого настоювання сказав:

– Заяць з маслинами! Скоро буде готовий, доки хильнете чарку віскі або палинки, я подам до столу.

– О, це справжній сюрприз! – похвалили ми македонця.

– Я не хочу зайця... – заявив Штефан. – Мені вісім мітітеїв.

– Чому, батьку? – запитав Думітру Лунгу. – Не смакуєте зайця з маслинами?

– Навіть дуже, – запевнив Штефан. – Але сьогодні заблаглося мені Папулових мітітеїв.

Мене теж здивувала Штефанова відмова, знаючи його гурманом, ба таки справжнім ласуном, а втім, може, сьогодні йому дійсно захотілося мітітеїв, а вони у Папу справді дуже смачні.

Невдовзі Папу присунув столик на коліщатах, на якому парувала величезна ринка, і пригостив нас зайцем з маслинами. Страва виявилася дуже смачною.

Другого дня був я у єпископа домовитися у зв'язку з освяченням однієї церуви, а від владики повернув до Штефана. Він розв'язував якісь поточні справи, підписував папери і раптом каже:

– Ой, Корнелію! Добре, що я пригадав: сьогодні Теофілів день! Зараз подзвонимо й поздоровимо його, запросимо кудись на чарку, хай ще підпишу оці документи.

Теофіл – це чудовий наш друг, ієромонах, колишній єгумен монастиря Черніка, зараз радник відділу зовнішніх зв'язків Румунської Православної Церкви. Але Штефан не успів подзвонити, бо несподівано зателефонував Теофіл.

– Цілую руку, – каже Штефан, – Вітаємо, я та Корнелій, з твоїм сьогоднішнім ювілеєм! Так, він у мене, і ми збиралися відвідати тебе. Що? Обідаєш? Не говори! Чудово! Уже рушаємо!

Потім до мене:

– У Теофіла застелений стіл. Каже, що у нього печеня, голубці, холодець, хороші напитки. Запрошує нас на обід. Ух, а я гину з голоду! Ти ні?

– Я теж.

– Ходім до Теофіла. Ось, маю пляшку віскі, по дорозі купимо ще букет квітів, і все. Є квітка така біля церкви Святого Николая, тобто біля Теофілової домівки.

У Штефана двоє секретарів – пані Йонеску і отець Крістіан, він технічний секретар. Штефан сказав обом:

– Ми їдемо на дві години до отця Теофіла. Не дай-те нікому турбувати нас там, ну, тільки хіба, не дай Боже, конче покличе мене Шеф (це він про Патріарха). Тоді хай прибіжить Горія за нами.

Після цих розпоряджень спішимо щодуху до

Теофіла. Купили квіти з-перед церкви Владики Николая й повернули на слідуочу вулицю, де на самому розі у спільному подвір'ї – дві невеликі будівлі, церковна власність. В одній із них, на першому поверсі Теофіл мав свою келію. Я та Штефан просто забігли на подвір'я й піднялися на перший поверх. Теофіл не мав дзвінка, тому Штефан постукав нетерпляче у двері.

– Ух, просто гину з голоду! – стукає він сильніше. – Теофіле, то ми, я та Корнелій. Відчини! – продовжує стукати. – Він, мабуть, гадає, що стукає хтось інший. Теофіле! Чуєш? То ми, відчини!

Увійшла у коридор стара пані й почала підніматися сходами. Коли дійшла до нас, поцікавилася:

– Ви до отця Теофіла? Його нема дома.

– А ми тільки що говорили по телефону.

– Нема отця дома, – повторила стара пані і пішла геть.

Нам не хотілося вірити. Постукали ще кілька разів, але дарма; вкінці залишили квіти біля дверей і, розчаровані, вернулися в Штефанів кабінет. Він квапно набрав Теофілів домашній телефон (мобільний ще були рідкістю). Ніхто не відповів.

– Тут щось не те... – завагався Штефан.

Через кілька хвилин знову телефонує Теофіл. Штефан хапнув трубку:

– Теофіле? Що робиш? Ми з Корнелієм були у тебе, стукали, ти чому не відчинив? Що?! Не може бути! Серйозно? Га-га-га! Чекай, хай скажу й Корнелієві. Га-га-га. Ото вкоїв ти нам!

Штефан поклав трубку й продовжує сміятися:

– Теофіл, негідник, не в Бухаресті. Він у Сінаї, у монастирі, обідає з Макарієм. Там у нього ті страви, які описував, аж слинка мені точилася. Га-га-га, негідник! Ходім кудись обідати, бо гину з голоду.

– Нам би зараз подали того зайця з маслинами, ні?

Штефан подивився якось засоромлено й сумнувати. Помовчав трохи, а вкінці заговорив тихо:

– Вчора я тобі не казав... Був то не заєць.

– Ні? А що?

– Кізочка... Передучора клята вівчарка порвала нашійник і накинута на Красуню – вмить перекусила їй горлянку. Мама Йоана дала собі справу, що кізочка не виживе і, щоб не страждала, дорізала. Мені дуже шкода її. Красуня звикла зі мною, їла вже з моїх пригорщів... Хіба міг я їсти її м'ясо?..

2 «Дачія» – назва румунського автомобіля (К. Ір.).

3 Гліна – село на відстані 7-8 кілометрів від Бухареста (К. Ір.).

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОВЕРРОННЕН

(Прозова коломийка для душі і серця)

(Продовження з № 271)

15. ДАБАЛОВИЙ БЕРЕГ¹

«Сів єс ми на голов, як біда Дабалові на вуз²», – часто говорять в нашому селі. Мені досить цікаво було знати, про яку біду йдеться, хто вона, та біда, і як «сіла Дабалові на вуз»? Адже такий влучний образний вислів не міг народитися з якоїсь там вигадки-небилиці. Питався я в моєї покійної бабусі Марії Ретішки, надіючись, що вона мені розкаже щось цікаве про цей трафунок, але бабуся, яка могла розказувати цілий день різні казки (якщо не вірите, запитайте в професара Івана Ребошапки) не знала багато про цей трафунок, скажемо йому випадок, бо як почує слово «трафунок» письменник Михайло Михайлюк, то підскочить, як півник-когутик, і обкукурає мене, що жодна курка-муза не наблизиться до мене ні через три роки. «Мов трафунки мої і тільки мої, зась тобі до цього слова, шукай собі інших, ось там у мене бери Словник Грінченка!» – так скаже, знаю його добре, як... ну, вгадайте ви далі, як кого, а я повернусь до бабусі Марії.

«Та не знаю, як воно було. Старі люди кажуть, што йшов Дабала з возом, а біда улізла на вуз та бурше не хотіла лізти долу».

«Бабо, а што ото біда?» – цікавився я бідою.

«Дав би Господь Бог, абес нігда єї не зазнав», – поблагословила мене бабуся, але мене це не задовільнило, тож пішов я питатися в одній із стареньких сусідок, з якою бабуся часто сварилася.

«Та звідуй бабу ти, бо она знає деяку біду, най ти укаже, што тото біда, та як сяла Дабалови на вуз!» – викричалась на мене старенька.

«Нема ніякої біди, біда ото суета, та усякі недустатки, голод, война та суша, ото біда, а такої біди, аби ходила та ще сідала людьом на вуз не є», – запевнив мене вуйко Росолик, який мав воли, і я думав, що, мабуть, колись і йому сіла біда на вуз.

«Як аби не було біди?! – здивувався мій друг, сусід і «братиш»³ Іванко Реті. – У пословиці є Дабала, вуз та й біда. Так є?»

«Так є!» – відповідаю я.

«Но, а тепер поміркую: є Дабала на світі?.. Є!.. Є вуз на світі?.. Є!.. А біди аби не було?.. Мусит бути і біда...»

Такий солідний філософський аргумент переконав мене, що є біда на світі, але чомусь не всім сідає на віз, бо я почав розпитувати всіх возарів⁴, яких тільки знав, але жодному з них не довелося мати таку велику честь, щоб йому сіла біда на віз. Тільки вуйко Калинюк, засміявся гірко, махнув рукою і сакзав: «Мені, душко, улізла біда не тільки на вуз, а й на плечі, та бурш не злізає удти, так єї мушу носити».

Я глипнув вуйкові на плечі, а потім на віз, але ніякої біди не побачив. Мабуть, глузує з мене, подумав я, не розуміючи про що говорить вуйко.

А батько нагримав на мене: «Не кажи бурш Дабала, а Попадюк, вони не Дабали, а Попадюки, так са пишут у митриці!»

Не знаю, чи ще є Попадюків, тобто Дабалів, на горбі, який носить їхнє ім'я, чи нема, але Дабалув Берег залишиться Дабаловим повік, у цьому я впевнений.

А тепер повернемось до нашої річки, бо ади... забули про неї.

Попрощавшись з Маріччиним полем, Ронішора спішить дальше, щоб протекти спокійно по під Дабаловим Берегом, навпроти якого знаходиться Пішало, про яке ми з вами вже наговорились досить, так що тепер будемо тільки про лівий берег говорити.

Тут, перед Дабаловим Берегом, була кладка, яку ми називали «берва коло Вітрика», або «берва коло Семенчіхи». Вітрик жив на лівому березі Ронішори, а Михайло Семену, його матір звали Семенчиною, – на правому. Це їхні прізвиська, бо «у митриці» Вітрик був Ціфраком, а Михайло Семену Бойчуком.

Ми, я і мої сусіди, дуже рідко переходили через цю кладку, бо страх боялися Дьорді Вітрика, хоч він тільки лякав нас, не пам'ятаю, щоб когось вдарив, але носив ніж легінський, і нам цього було досить. Хіба коли йшли з батьками, то переходили через кладку, а самі – ніколи, бо Дьорді зловить на кладці і: «Хло', хочеш бих тя верг у воду?»

Та хто дурний сказати, що хоче? Кажемо, що ні, відпрошуємось, а він: «Велике щастя маєте, що не хочете, бо инак я був вас вер у воду». А подеколи, бувало, зловить нас і кричить: «На коліна, моліться Богу!» Що робити, стаємо на коліна, і такі християни з нас, що аж!.. Пізніше, від п'ятого до восьмого класу, ми були однокласниками, але друзями не були, навіть коли парубкували, не були у добрих стосунках, але останніми роками стали добрими друзями, були у відрядженні в Данії від СУР, бо Дьорді добрий різьбар по дереву, а потім я машину в нього купив, грошей позичав і багато разів ставав він мені у пригоді, як буває між справжніми друзями.

Але мушу згадати і його «любов» до циганів та здорових жебраків, які могли б заробляти на щоденний хліб власними руками. Буває, заходять цигани на його подвір'я, а він закриє ворота на замок, запросить їх до хати, посадить за стіл, нагодує, наліє їм по чарці, по дві, а потім заставляє працювати, і вимучить їх аж до самої ночі, потім знову нагодує їх, дасть їм і «на дорогу їсти», чи грошей та: «Йдіть з Богом і знову поверніть до мене», але хто з циганів раз побував у нього, більше не заходив.

А ще він був великим бешкетником змалку. Одного року першого квітня – в день сміху, чи обману, в нашому селі називали цей день «Апрілуш болундуш»⁵ (бабуся Марія розказувала, що саме першого квітня сталося Воскресіння Христове, і римські воїни, що вартували коло Христової могили, поширивши неправдиві відомості про те, що тіло нібито було вкрадене учнями Христа, стали зачинателями звичаю поширювати неправдиву інформацію (розігрувати) у цей день. Правда, пізніше я читав, що традиція жартувати першого квітня походить ще від античного фестивалю Деметрія, який відбувався на початку квітня і в основі якого лежала легенда про викрадення богом підземного світу Аїдом доньки богині Деметри – Прозерпіни. Пошуки доньки були безрезультатними – адже її крики були лише обманною луною), Дьорді приходить десь так о десятій годині до «Маріччиної ошколи» і каже

Ніколає Грігореску «Віз з волами на броді»

вчительці Герланці: «Товаришко вчителько, мене прислав директор (телефону у «Маріччиній ошколі» не було), абесте зібрали скоро всіх дітей і повели їх на диспензар, бо їм будут давати інекцію».

Бідна вчителька почала мити дітей, приводити їх в порядок, а потім, тримаючись за руки по двоє, вирушили до центру села, аж за два кілометри від ошколи, де на них не чекав ніхто. Діти зраділи, що не «дустанут інекцію», а вчителька зі сльозами в очах тільки зітхнула і повернулася до «Маріччиної ошколи».

Вже нема колишньої кладки. Дьорді збудував солідний місточок, біля якого зробив «казан»⁶, в якому ледь чи не все село «варило» горілку.

Але ми, мабуть, ще повернемось до Дьорді Вітрика, а якщо не до нього, то до варення горілки – цього шляхетного ремесла, обов'язково повернемось.

Тут, під Дабаловим Берегом, я вже про це вам розказував, втопився вівчар Василь Грижак, якого прозивали Ембером.

(Далі буде).

¹ Берег – горб.

² Вуз – віз.

³ Братиш – двоєрідний брат.

⁴ Возарь – візник.

⁵ Апрілуш-болундуш – від угорського дурний апріл (дурний квітень).

⁶ Казан – будинок, в якому викурюють (гонять, варять) горілку.

Анна ТРАЙСТА РУШТЬ

ДИКИЙ РАЙ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 271)

Кожний із дітей протестував по-своєму та обурювався за плесо, тільки Павлик сидів на камені та мовчав. Потім, в одну мить піднявшись прямо на ноги, як лицар, сказав:

– Хлопці, давайте рятувати кобур!

– Як? – запитали всі.

– Просто так. Убереме із него всі колопні.

– Не мож таке коїти! Боже, борони! – заперечив котрийсь.

– А як узнає наша стареня? – запитав стривожений Полій Донію.

– Не узнає. Хіба би хтось удав із нас, – сказав Павлик та глянув у сторону дівчини.

– Ану, шуруй скоро дому, бо тя кличе мама! – наказав Васалія сестрі.

Марішка розплакалась та крізь рясні сльози промовила:

– Я-я-я ні-нікуди не-не йду і ні-нікому не викажу! Дуду-маєте, што я не хо-хочу купатися в по-потоці?

Хлопці зніяковіли. Зрозуміли, що їх намір пропав. Васалія косо глянув на сестричку та смикнув її за кіску, а потім сердито промовив:

– Уф! Дура! Коли я збудуса тебе?

– Дай юй покуй! – знову заступився за неї Петрик і звернувся до дівчини: – Не реви, Марі! Стуй туй. Тільки не кажи нікому за колопні. Чула-с? Я тобі назбираю черниць та принесу, тільки, мовчі. Добре?

– До-о-бре! – схлипувала вона. – Не-не вкажу нікому, якшто ти так хо-хочеш. Але-ле не забудь, як у дру-дру-гий раз, принести черниць!

– Не забуду, не буйса, – відповів він.

Щоб не намочити одяг, що могли б помітити домашні, хлопці скоро роздяглись та взяли до діла. Марішка, помирившись із братом та не звертаючи уваги на оголеність хлопців, сторожила, щоб не появились чийсь батьки або хтось сторонній.

Петрик скинув полотняну товсту сорочку, а гачі підкотив. Соромився ходити перед дівчинкою так, як Адам перед Євою, коли согрішили в раю. Він перебирав каміння та клав їх у купу. Павлик вибирав коноплі, а інші носили їх у яму, що була недалеко, під горою, укрита буковим молодим лісом, що звисав, мов зелена хмара, над Лалою. Там хлопці, як і на Глинниці,

завжди гралась в опришків, в татарів або в партизанів, неділями, рано на весні, коли ходили по бриндуші та ключіки, або літом після сінокосів, коли стигли чорниці та лісові горішки.

Конопель було досить, але хлопцям не здавалось багато. Горстки, хоч і мокрі, але не були ще дуже гнилі, бо мочились тільки кілька днів, тож робота йшла шнуром. Правду мав той, хто сказав: «Лихе діло ходить сміло».

Докінчивши, зморені ледве дихали, але не здавались. Трохи прочистили кобур та скоро кинулись галасливо, як гуси, у плесо. Накупавшись та наплававшись у скаламученій воді, зібрали одяг і подались кожен до свого дому, бо вже вечоріло, та й прохолода щипала за голе мокре тіло.

В той час, коли Петрик із Павликом порались у річці, їх ждала неспокійна бабуня, бо не знала, куди вони знову подались так пізно та не сказали їй нічого, а вечір уже висів під стріхою. «Ой Боже! Уже смерькає, а дітей ще не є. Кулеша простиває, а они не йдуть на вечерю. Ба ци куди пушли шибеники у сес час?» – думала вголос Петриха. Через кілька хвилин появились захекані хлопці.

– А ви куди вандруєте та ходите до ночі? Га? Тільки вечерішньої роботи, що коло хижі та коло маржин, а ви ходите безвісти галай¹⁹, аби я мала журу за вас! – гримала на них Петриха.

Коли ж придивилася добре до Петрика, а його гачі мокрі, аж вода тече, та ще й вонючі від конопель, що аж в носі крутить.

– Тьфі! – сплюнула стара, бо мала гострий нюх. – Де ти був, хлопче? Учістив єс людський улей²⁰ у Петрушки Босого, що так воняє за тобов?.. – понюхала його бабуня, а потім запитала сердита знову: – А гаті, што такі мокрі? Говори!

Петрик мовчав.

– Їв груш котюжок²¹ та го зрубало²² в череві, а удтак сполював собі гаті у потоці. За ото так воняє за ним, – збрехав Павлик.

Він пробував виручити Петра, бо боявся, щоб той не виказав про їхній вчинок з коноплями.

– Ага! Ви кождий день із волощуками та малярчуками лиш у потоці сидите та по дичках лазаєте голодні. Хотите перестудитись та розболітись на червінку²³, аби я мала клопунт із вами? – сердилась стара, а потім

наказала грізно: – Ступайте митиса! Маєте на шпорі теплу воду, всипте собі у цебер. Скупайтеса скоро та розугрійте собі тіло, бо не хочу із вами ходити до дохтора, улишники нехарні. А я сему «мокра гатя» зварю чаю із хмелю та мурацунику²⁴, – сердито кивнула на Петрика бабуня. – Та й ти уп'єш, Павле.

– Мене не болит у череві, лиш єго... – спробував переконати бабуню Павлик, бо не хотів гіркого відвару.

– І мене не бо... – хотів сказати Петрик.

Йому було прикро, що Павлик вигадав таку смердючу байку про нього, та й він не любив гіркого чаю, а головно тоді, коли не хворів.

– Тсс! Мовчі! Хочеш..., – але не доказав, бо прийшла бабуня перевірити воду у цебрі, чи тепла.

Влітку Петриха завжди тримала на плиті великий цебер із дощовою водою, що грілась на сонці, де всі мились і купались, а вона замочувала та золила чіноватий²⁵ одяг, домашнє полотно, рушники, верети чи міхи, котрі завжди прала у потоці, а потім вистелювала їх на сонці, де вибілювались, як сніг.

Діти скупались, повечеряли з бабунєю, помолились разом із нею та хотіли лягати на хліві в сіні, як завжди, коли в хаті було душно, але на цей раз бабуня їх не пустила.

– Спиме в хижі, – сказала рішуче.

– За што? В хижі так душно тепер! – переконували її внуки.

– Душно, не душно, туй спиме. Буде дощ, діти, та не годитса... Боже, дай, лиш рясний та мирний! – пояснила вона.

– А ви удки знаєте, ба? Болят вас ноги, ци у радії сповіщали? – запитав Петрик.

Він знав, що бабин ревматизм був кращим метеорологом, ніж ті, що говорили в апараті. А тепер ще й радів, що у потоці прибуде води.

– Сонце зайшло в завал, небо похмурилося на дощ. Нині сонце пекло фест, як на тучу²⁶. Буде блискати, гриміти, та не є добре у таку погоду спати на хліві – пояснила вона.

– Чому? – поцікавився Павло.

– Тому, што не знати із якої причини сухе сіно притягає блиск. За ото, коли іде туча, не годитса ні у полі вступлятися²⁷ пуд копиці, навилки²⁸ та обороги, ані складати їх близько коло хижі або хліва. Навіть хліви не треба будувати близько коло хижі. Ані пуд високі дерева не годитса стояти, коли буря, як дуб, тополя, осика, смерека або груша. Пам'ятайте, што вам кажу, – навчала внуків стара Петриха.

– За што? – запитав Петрик.

– За ото, аби не згоріло все задвуря, коли небесна сила пускає вогонь на земню, котрий може потрапити

у оборуґ або копицю. Сталоса такого у селі, коли люди спали в хліві на сіні з одного краю, а блиск, на їх щастя, потрапив у другу сторону.

– Та чоґо не спали у хижі, аж була гроза? – захоплено запитали хлопці.

– Не мали хижі, бо розвалили та хотіли пересипати²⁹ її. Була уже стара бухня³⁰, та все літо спали на хліві всі. Тяжко було. Дерева не було, бо ліс не мож було рубати без дозволу. Не як тепер, коли ніхто не боїтса ніякого права. Ністожит дико все, де остаятса лиш жалусні пні.

– Та як було далі? – зацікавились діти. – Ніхто не згорів?

– Ні. Бог вборонив усьох. Де спали они, близько була луйтра³¹. Із-за гримоту всі були тверезі. Коли тріснуло, всі позлізали та поскакали в шурь, а малих – на плечі або за руку, бо їх була громада, та скоро, посліпки вон, у возарню, што стояла, як у нас, коло хижі, де літом варили їсти. Старий Курило скоро увів корову із хліва, а його сусід Дичка потяг пошморски³² теля, котре із переполоху опиралоса та чіхало, душилося димом. Коли уйшли, вогонь та полвінь³³ охопили весь хлів та зачали падати ґринди, хоть вон лило, як із бочки.

– А свині та кури?

– Свині були у хлівці коло возарні, де був і курник.

– А ягнят не мали?

– Мали десь чотири. Спали в шури. Але коли сталоса нещастя та всі позлізали із хліва, лишили двері утворені. Так што ягнята убилиса³⁴ якось та уйшли самі вон. Із переполоху побігли аж на город до Гриця.

– Мали щастя, – сказав Павлик.

– Мали, але дес два дни не знали про них. Всі думали, што згоріли та страшно жаліли за ягнятами, як і за хлівом, бо був новий.

– А пес? – поцікавився Павлик.

– Пса не було, тільки якіс заяці пуд хлівом, котрих не встигли врятувати.

– Та де спали поза тим, бо уже не мали ні хліва?

– А де? У возарні, аж до осени.

– Так, як учарі у колибі?

– Так. Але не думайте, што було легко. Все стеління згоріло та й уся одежа. Осталоса, што було у возарні та й на них: сорочка та гаті.

– А далі? – не вгавали діти.

– Далі допомогло їм село, сусіди. Люди у нас дуже добродушні та милосердні, хоть трохи гей необтесані; вадятса³⁵ та лайбуют³⁶ за будь-што. Але на другий день мирятса та не лишают нікого на призволяще. Коли хтос попав у якус тяготу, допомагают чім можут.

– Та як допомогли?

(Продовження на 42 с.)

ДИКИЙ РАЙ

(Продовження з 41 с.)

– Зуйшлиса, пообічеловали³⁷, та кожний християнин дав, што мав і муг. Один – кузло або дошку, другий грушми допомуг, третий – роботов. Склалиса всі та прийшли на толоку.

– А ви, бабко, далисте якусь допомогу?

– Завсіди гія допомогати ближньому в біді, бо і вам Бог допоможе, – порадила внукам Петриха.

– Як? Булисте на роботу? – продовжував розпитувати Павлик.

– Були. Твуй няньо Андрій місив глину коровами, а удтак мастив та помогав райбувати³⁸, а Василь, няньо Петрика, помагав тесати дерево та складати хижу.

– Як? Уйко Андрій, університетський професор аби місив коняки із глинов? Хто таке чув? Не годитса! – здивувався Петрик.

– Як не годитса? Ун і сего літа місив глину туй, у нас, коли бабуня пудновила хижу. Ти не видів? Де-с був? – обурився Павлик. – Думаєш, што із-за сеї роботи хтос забере єму діплому, або не будут годні учітиса єго студенти? – заступився хлопчик за свого тата.

– Петре, коли в селі сталося ото нещастя, твуй уйко Андрій був ще студентом, – перервала внуків стара Петриха. – Але не гія чудуватиса за будь-што або зневажати та недооцінювати когос, бо Павел має велику правду. Ніякої роботи не треба цуратиса або соромитиса, якшто она іде на добре діло і на хосну комус. Не має значення, якого ти роду або чину, або ким ти є тепер. Важливе те, што ти зробив для себе, для твоїх близьких і для людей. Запам'ятай!

Петрик понурих голову і замовк. Він знав, що його бабуня – розумна та розсудлива жінка, вона завжди має рацію. Павлик, захоплений розмовою, не вгавав:

– І ви, бабко, були там, на толоку?

– Була-м, помогала-м білити вапном із волошкою Марікуцою. А Петрушка із старим мадяром подарували по парі зайченят дітьом, для розваги і розводу, та змайстрували нову клітку для них.

– Як добре! – раділи внуки.

– Добрий вчінок! Та аби діти забули за оту страшну нуч, волошин Урсул приніс їм щеня та ще й кучу злабудив³⁹ для него.

– Таке, як було наше? – запитав Петрик.

– Таке. А може й май файне, – спробував вгадати Павло. – А докунчіли хижу до зими, ци ні? – продовжив випитувати.

– Літо було довге і тепле. Допомогало їм, як і село. Разом постаралиса та позмагалиса. До кунця осени

було готове всьє: і хижа, і хлів. Навіть і возарню та й хлівці перечинили та розширили, бо все було старе та гниле, а дерева ще було доста.

– А файне задвуря збудували?

– Дуже файне! Все нове. Сільська хижа⁴⁰ постараласа для них, бо була скрутна ситуація, та упросила доброго, сухого дерева, бо ліс навкруги та й комбінат – недалеко. А коли було готове все, на Дмитрия зробили одусятія⁴¹ та зайшли до хижі.

– Були щасливі, думаю, – припустив Петрик.

– Були!.. Де ж ні? Але страх, котрий пережили, не забудут до останнього подиху. Боже, сохрани кожного уд усякого лиха! – перехрестилась тета Василина, а потім звернулась до внуків, бо зозуля із годинника сповіщала пізній вечір. – Голубчіки бабини, на нині доста було. Лігайме спати, бо нуч – коротка.

Вони дуже хотіли побути на самоті та побалакати між собою про вечерішні вчинки, але не вийшло по-їхньому. Були змушені вгодитити бабуні та лягати із нею в хаті, де скоро їх охопив здоровий дитячий сон. Чорна ніч тихо спускалась із Глинниці вниз та скоро обійняла всю Лалу. Навкруг панувала мертва тиша. Крім цвіркунів та кількох галасуючих жаб, що мешкали у сухому ставку біля криниці та благали дощу, нічого не було чути. Петришина хата, як і Лала, давно задрімали.

Далеко за обрієм, мов павуки, снували та мерехтіли блискавиці. Наближався дощ.

(Далі буде).

19 Галай – безвісти, без цілі;

20 Улей – вулик, в переносному значенні сільський туалет.

21 Котюжка – недостиглий, кислий фрукт.

22 Зрубало в череві – сильно закрутило, закололо в животі.

23 Червінка – дизентерія.

24 Муращунік – деревій.

25 Чіноватий – із конопляного полотна.

26 Туча – гроза, буря.

27 Встулятиса – ховатиса, захиститись.

28 Навилки – згрібки, громади сіна.

29 Пересипати – тут перебудувати із старого матеріалу.

30 Бухня – хижина.

31 Луйтра – драбина.

32 Пошморски – насилу.

33 Полвінь – полум'я.

34 Убитиса – насилу звільнитися.

35 Вадитиса – сваритися.

36 Лайбувати – лаяти.

37 Пообічеловати – розсудити, проаналізувати, порахувати.

38 Райбувати – штукатурити, мазати глиною.

39 Злабудити – змайструвати, збудувати.

40 Сільська хижа – сільська рада.

41 Одусятія – посвячення.

ДІВКА БОДНАРИХА

(Бувальщина)

В околиці Рахівщини в роді Боднарів жила-була дівчина на ім'я Марінька. Марінька Боднариха. Єдина дочка в Боднарів, єдина надія, єдина радість газдам. Односельчани та однокраяни кликали дівчину – Боднариха. Виросла Боднариха та стала файною дівкою – красунькою над красуньками. А коли приходили на ярмарок до Сігета або до Русьполяни, Боднариху обкурювали тімняном та перев'язували червоною стрічкою проти уроки, тобто проти зворочення, проти лихих очей.

Старий Боднарє ходив часто на ярмарок. Айбо, не ішов сам. Завсіди брав із собою і дочку, панночку Боднариху. Бувало що ще ранком Боднарє розпродував товари, що не лишалося нічого на возі. А гроші?.. Скільки запросив – стільки давали купці. Все те через молоду та чарівну Боднариху, із якої люди не спускали очей. Купці глотилися не лише по товар або купувати, а глотилися побачити файну Боднариху.

Однієїосеніяярмарокпришов Боднарє самий, без дочки. Хоча купці почали розпитувати його про неї, Боднарє не оповідав їм про відсутність дочки. Але роти людям не запечатаєш! Пішла вістка ярмарком, що панночку Боднариху було вбито. Що один волшебний пан із Ужгорода застрелив її піштолетом.

Біда тяглася ще із літа. На Закарпатті, в місті Ужгороді жив та панував панич Конюк. Не відаємо, якої нації був той пан Конюк. Одного разу на ярмарок до Сігета прийшов і панич Конюк. Прийшов, оглянув ярмарок та запримітив, чи можливо звістили його гайдуки, що там, при возі із крамом, є файна дівчина. Дівчина красуня, що весь ярмарок шурує побіля воза, аби побачити та милуватиса красунькою. Оглянув панич і панночку Боднариху і тайком заморгав на неї. Кинулось око на Боднариху. Дізнався звідки дівчина, із якого села... Незабаром післав слуг до Боднарє в село, щоби повідомили старого, що він, пан Конюк, залюбився в його дочку. Та аби очікував сватів. Айбо ні старий,

ні стара, ані Боднариха, не обіцяли в'язатиса із паничами.

Наївний Конюк, не гаючи часу, післав сватів до Боднарє за дівкою. Сватання? Без успіху. Ніяким судом дівчина не погодилася піти на невіску до пана Конюка.

– Таточку рідний! Не піду за пана! Ми йому не пара! Стати збитком? Гріх, татку! Гріх! – плакала та прохала Боднариха батька.

Оголошений неудачою на сватанні, пан Конюк післав і телеграму до Боднарє. А вона голосила: «Гай, гай рибко! Побачимо, як рибка буде плавати за гачком!»

Вертаючись із ярмарку, а то було вже вечором, за Тисою підстергли Конюкові слуги старого Боднарє з дочкою, побили, покоцюбили та лишили на дорозі в безтямі. Панночку Боднариху схопили і пов'язали, шпурнули у карету та до панського двору, геть на Бескиди, де пан Конюк мав ще одну резиденцію.

Кілька днів тримав дівчину в арешті самітною. Та не лишень... Кілька разів на день «міряли» панночку ременем по плечах. Айбо ні страх, ані муки, не долали дівчину. Ніяким судом не хотіла мати до діла із паничем Конюком.

Одного вечора в порадню була заведена і панночка Боднариха. Зібрали її по-панськи, а покій і він був зібраний по-панськи. Слідував вирішальний день! День сватання та день вінчання. Але і тут панночка не повинувалась, та просила аби випустив її додому. Розгніваний Конюк схопив піштоля та вистрілив три кулі в панночку. Не впала Боднариха, а присіла на

коліна, благаючи пана, аби подарував їй життя. Аби її не вбив! Пізно, але... До решти повалилася панночка, а з-під неї розлився потічок крові по жовтому світлому паркеті та по ковдрі.

Знайшли та забрали панночку, покійну Боднариху, додому, до Росушки, де відбувся великий похорон.

На суді, що відбувся в Ужгороді, пан Конюк чинив так, що був звільнений від ув'язнення або від оплати штрафу. Такі часи були. Пани завжди мали правду.

Про Боднариху зісталоса не мало спогадів та співанок, і її уважають мученицею.

Записала Лариса БЕВКА-ЯКОБЧУК

Дитяча сторінка

Леся УКРАЇНКА

ЩАСТЯ

(Легенда)

Се було в початку віків. Новостворений світ сяяв чудовою красою, скрізь була гармонія, ясне, повне життя. Цвіла божа мрія, розкішна й лагідна. Людське життя плило тихими хвилями і зливалось з тією мрією в одне осяйне, спокійне море. Великий спокій був на землі, й люди жили в спокою. Так було довго.

Злий дух спав у підземній країні. Він спав довгі віки, і сон його був лихий. Прокинувся злий дух і покликнув: «Лихі сни мучать мене! Душа моя рветься, нема мені спокою! А там, на землі, панує ясний спокій, мрія ворога мого цвіте і витає – і ніщо не бентежить її. Чи маю я носити сам мою тугу огненну, чи маю ховати мій смуток темний? Ні, я кину тугу в серце наймиліших дітей ворога мого, я розкину над ними смуток чорним покривом, і потьмариться мрія ворога мого».

Злий дух вийшов чорним димом з лона землі і огненною хмарою полинув понад землю. Він пролітав над долинами, де хвилювало золоте збіжжя, де рясні дерева клонили додолу важкі віти. Там спустився злий дух, – і збіжжя вигоріло, мов від огню, овоч на деревах почорнів, трави пожовкли, квітки посохли, стала пустиня. Люди ховалися від огненного подиху по ямах та печерах і стогнали: голод!.. голод!.. Злий дух вернувся у підземну країну і ждав.

Минуло сто літ. Пустиня давно обернулася знову в розкішну країну, знову хвилювало золоте збіжжя, рясні дерева знов клонили додолу важкі віти. Нове покоління людське розказувало казки про колишній голод, але ті

казки почали забуватись. Божа мрія цвіла, як і перше, і спокій був на землі.

Але злий дух не спав. Він сказав собі: погляну на діло рук моїх! Здійнявся з лона землі сивим туманом і холодною хмарою полинув над землею. Він пролітав над горами-полонинами, де паслися отари великі, де розкинулись табори людські, там він з'явився густим мороком, лихою заразою. Гинула худоба, конали люди, крик страшний котився по горах: смерть, смерть!.. Отари зникали, табори порожніли... Злий дух вернувся у підземну країну і ждав.

Минуло сто літ, – на могилах людей, що погинули від зарази, ярий моріг зеленів, а нащадки їх спокійно ходили по горах-полонинах, весело грали в сопілки, скликали незліченні отари. Табори білили наметами, скрізь було життя. Ніхто не згадував про лиху заразу. Божа мрія цвіла, як і перше, і на землі був спокій.

Злий дух сидів у підземній країні і думав. І він створив думкою своєю дивну постать. Вона була блискуча, як рання зоря, і міняла свій вид щохвилини, як вогонь. Злий дух дав їй життя і назвав її: щастя. Він взяв її на свої дужі крила і полетів з нею геть високо понад землю. Була темна ніч, табори спали, тільки молоді пастухи сиділи навколо багаття – пастухи не спали вночі, – вони співали. Наймолодший грав у сопілку, дивився на зорі, і очі йому були спокійні, як зорі.

З неба покотилася велика блискуча зоря. Пастух покинув сопілку і вхопився за серце. Він бачив зорю, і вона йому серце вразила. Він крикнув угорос: «Дивіться, дивіться!» – і всі дивились туди, куди показувала його рука, – там упала зоря. Вона впала на високу гору, і на горі спалахнуло світло, горіло і вабило серце. Пастух сказав братам своїм: «Ходім туди!» – і всі пішли до світла. Всі бачили у світлі те, що було їм над життям миле, і всі бачили різно. Їм було так, мов у душі в них горів вогонь. Вони йшли все далі, і світло далі ставало. Вони все йшли, кололи ноги на колюче зілля, шарпали одягу об гострі терни, кров була на слідах їх; йшли і падали один по одному, бо сила покинула їх. А ясна, дивна постать все далі ставала, все більше мінилась і зникла в тумані. Настав день, а вона не верталась, і ніхто не знайшов її.

Був знов вечір, і пастухи співали. Вони співали: «О щастя, о ясне, загублене щастя!» І ті пісні отруїли серце всім людям. Всі прагнули щастя, а ніхто не знав його, всі хотіли бачити його, мати його на хвилинку і вмерти потім, бо воно стало їм миле над життям.

І кожний бачив його, хоч у сні, хоч на малу хвилинку.

Дитяча сторінка

Леонід ГЛІБОВ

Цуцик

(Байка)

Раз на вікні, у панському будинку,
Патлатий Цуцик спочивав;
То ляже на бочок, то догори на спинку,
Або на лапки морду клав.
Якраз проти вікна, звичайно під парканом,
Дворовий пес Бровко лежав
І думав: «Бач, яким він паном,
Ледачий Цуцик, став».
– Здоров був, Цуцику! Знічев'я спочиваєш? –
Прийшовши під вікно, Бровко озвався.
– Се ти, Бровко?.. Чого-бо так гукаєш? –
Промовив той. – Аж я злякався...
Ну, як же ти там поживаєш?
– Нащо питать! Либонь, не знаєш
Собачого життя мого? –
Сказав Бровко. – Далеко до твого...
Живу собі, бо треба жити;
Двір стережу і день і ніч;
Всього доводиться терпіти,
Не так, як ти, панич;
Та ще к тому і їжа препогана,
Хлинеш помий, коли дадуть,
А як невлад загавкаєш на пана,
То ще й під боки натовчуть.
– Жаль! – каже Цуцик. – Що ж робити!
Буває всяк, –
Обуха батогом не перебити;
А от мені – хоч і довіку б так...
Живу у горницях, на килимах качаюсь,
Жартуючи на сміх;
Частенько з панночками граюсь
І лащуся до них;
І м'яко спать мені, і ласо можна їсти,
І бігаю не в бур'янах,

Сухенькі лапки, хвостик чистий,
Не так, як твій, у реп'яхах...
– Ет, реп'ярами дорікаєш! –
Сказав Бровко. – А пам'ятаєш,
Як у пекарні був щеням?
Чи так жилося там?
Замурзаний під лавкою тинявся...
Веселий Цуцик засміявся
І каже: – То колись було,
Та загуло...
Дивись тепер, а не рівняй малого! –
І він спесиво глянув на Бровка.
– Як бачу, ти не робиш там нічого, –
Сказав Бровко, – за що ж се честь така?
– Дурний Бровко! Не розумієш, –
Звиняй, що так кажу, –
Я те роблю, чого ти не зумієш:
На задніх лапках я по-вченому служу. –
«Щоб ти сказивсь!» – Бровко собі шепоче,
А вимовити не посмів,
Бо Цуцик дуже запанів:
Скубне й Бровка, коли захоче.

Бровко мовчить, і я мовчу,
Води не сколочу...
Вам сміх, мені гостинців в'язка.
Чи гарна моя казка?

На одного воно глянуло коханими очима, іншому заблищало золотом, іншому засіяло світлом слави. Всіх зчарувало воно навіки, і чари його були отрута. Воно летючою зорею падало в серце, і серце починало горіти. Хто раз бачив його, той не забував його до смерті. Пекельний вогонь прокинувся в душах всіх людей. Всі шукали щастя, всі хотіли мати його ціле в своїх руках. Для нього віддавали все найдорожче,

губили себе і других, сльози й кров лились річками во ім'я його. А щастя літало по світі зорею, блискавицею, вогником бродячим і ніде не спиналось надовго, і ніхто не мав його ціле в руках. І чутний був великий крик по всій землі: «Щастя! щастя!..»

З того часу не стало на землі ясного спокою, потьмарилась блискуча божа мрія.

І злий дух утишився працею своєю.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Василь БОЛЬШАК

ПЕДАГОГІКА

(Гумореска)

Аспірантці і дисертантці Оксані Коваль добряче пощастило. Керівник її кандидатської роботи про виховання дошкільнят в родині – не хто інший, як неперевершений авторитет у цій галузі науки професор Степан Артемович Дитяткін. Дошкільнята, скажемо просто, годують і одягають професора Дитяткіна. Адже Степан Артемович і кандидатську, і докторську дисертації захистив на маленьких діточках.

А скільки книг написав шановний професор про те, як треба вестися батькові й матері, тітці й дядьку з Петьком чи Митьком!

І коли знайдеться той, хто подумає, буцім Оксана не хвилювалася, поспішаючи до Степана Артемовича, той погано подумає. Бо сьогодні професор скаже своє слово про її дисертацію. Чи варто з нею виходити на люди, тобто на вчену раду. Вимоги до дисертації тепер серйозні. Он до простого уроку в школі яка строгість: мусиш свій урок тісно пов'язати і з подіями в Гані, і зі збиранням металобрухту чи кукурудзи.

А про дисертацію годі й казати. Треба виявити обізнаність з представниками шкіл, і течій, починаючи з Конфуція, Квінтіліана, Кампанелли, Песталоцці...

Особливо професор любить посилатись на Песталоцці: «Ще знаменитий Песталоцці вчив, застерігав, закликав...» Можна забути Рабле і Еразма Роттердамського, а Песталоцці обов'язково де-небудь треба приткнути.

А сама архітектоніка дисертації, як любить говорити професор Дитяткін, теж складна. Він звелів розікласти всі інгредієнти (улюблене слівце Степана Артемовича) на свої місця в процесі науково-педагогічного

дослідження: а) спостереження, б) експеримент і таке інше.

Щоб вивчити пункти «а» та «б», Оксані довелося більше року попрацювати у дитячому садку. Важко було застосовувати оті інгредієнти професора Дитяткіна на практиці, бо діти ніяк не хотіли укладатися в пункти «а» та «б». І вели себе просто як діти, а не як об'єкти для «а) спостереження» і для «б) експериментів» дисертанта.

Степан Артемович полюбляв питання: «А як би на це подивився Песталоцці?»

Оксану не дуже обходило, як би Песталоцці оцінив її дисертацію. От як подивиться строгий і безкомпромісний професор Дитяткін? Оце хвилювало. І чим ближче підходила Оксана до будинку, де жив Степан Артемович, тим швидше колотилося її серденько. Бачила в уяві строгого професора: він у темному костюмі, білосніжній сорочці і чорній краватці. Чула його зауваження до дисертації: «Да-с, шановна Оксано Петрівно. Відчувається: дисертантка надто ліберальна у ставленні до своїх вихованців». Ще й зітхне, додасть: «Жіночий лібералізм. М'якотільність жіноча. Ще Песталоцці казав... Да-с!»

А ось і той будинок, а ось і квартира, в якій уже доводилося бувати і на консультаціях, і на залаках. Двері чомусь прочинені, чути собачий гавкіт. Але ж у квартирі професора Дитяткіна ніколи не було собак... Може, тепер завели?

Оксана увійшла, сторожко оглянувшись довкола, боячись аби не пошматував Рябко чи Сірко її нової сукні. Та собаки не було. І тут вона почула з кабінету:

– Гав, гав-гав, грр... Гав, гав-гав... Гррр...

– Дідусю! Ну, дідусю! Ще погавкай! І погарчи. Ну, кому я сказала! Впізнавши голос профе-

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Іван КУЛИК

ЩОДЕННИК ПОМИЛОК

(Гумореска)

(З коментарем)

Один мій знайомий, якому завжди і у всьому щастить, дізнавшись про мою чергову невдачу, підказав:

– Не сумуй, друже, а роби так, як я: записуй свої помилки і не повторюй їх.

Скористався я з цієї слушної поради і завів спеціальний зошит, щоб занотовувати необачні (на мій погляд, звичайно) вчинки. Одне слово, я став своєрідним літописцем власних проражунків.

«На останніх зборах я похвалив нашого шефа за мудрість, – записав я вперше. – Через тиждень його звільнили за розвал роботи, а мене звинуватили в підлабузництві».

Вийшло, як у тому народному прислів'ї: «Чужу біду на воді розведу, а своїй і кінця не знайду».

«Покритикував свого зава, а його призначили головним. Мене назвали критиканом».

Кому пироги й млинці, а кому – гулі та синці. «Похвалив нового зава, а він невдовзі – «за власним бажанням». І з доганюю... Мене нарекли пристосуванцем». На похиле дерево кози скачуть.

«Покритикував заступника за хиби в доборі та розстановці кадрів. Охрестили песимістом і людиною, яка не бачить перспективи».

Не потикай носа до чужого проса.

«На чергових зборах з піднесенням говорив про майбутні плани нашої контори та її дружного колективу. Звинуватили в демагогії».

Мовчи, глуха, – менше гріха.

«На чергових зборах я мовчав, як риба, і був єдиний, хто утримався під час голосування. Назвали безпринципним». І сюди – гаряче, і туди – боляче.

«Сьогодні перед усім колективом покритикував... самого себе (і за соломинку вхопиться, хто топиться). Сказали, що я нескромний і «напускаю туману». Гірко заробиш – солодко з'їси.

«Вчора викликав мене директор і запропонував піти на заслужений відпочинок».

Не на ярмарок я поїхав, а з ярмарку... Це останній запис у моєму щоденнику, точніш, у його першому томі. Незабаром почну новий. Пенсійний. Епіграфом до нього я взяв слова: «Знай, цвіркуне, свій припічок».

сорської онуки Елочки, дисертантка сторопіла.

– Елочки, – жалібно просив пощади Степан Артемович, – дідусь уже стомився.

– Небудуїсти, небудуїсти! – затупала-забила каблучками об паркет онука. – Ще погавкай, тоді їстиму...

Професор Дитяткін зітхнув і став далі гавкати й гарчати.

«Експеримент, – здогадалась дисертантка. – Степан Артемович здійснює педагогічний експеримент. Це один з інгредієнтів у системі виховання». У напіврозчинені двері Оксана побачила керівника своєї роботи... під столом.

– Гав, гав-гав, гррр... Гав, гав-гав, грр...

Онука заливалася срібним, розкотистим сміхом. Професор виліз з-під столу, обтрусив піжаму, зітхнув:

– Ну, тепер їж...

Онука затупала ніжками і зарепетувала:

– Ти обіцяв ще жабкою поплигати. Поплигай жабкою!

І строгий, безкомпромісний професор, покрутивши головою, заходився плигати по кабінету жабкою... А онука весело сміялася.

– Дід жабка, дід жабка!..

Нарешті задиханий, втомлений підвівся і впав на диван, витираючи щедро зрошену потім лисину.

– Ну й мучителька... Їж уже, а то он реміняку дістану...

Елочка закопилила губку і знехотя почала копирсатися виделкою у тарілці.

На порозі стала Оксана і кинула погляд на Елочку:

– Степане Артемовичу, це експеримент?

– Який там експеримент, – зітхнув професор і у пом'ятій піжамі підвівся назустріч дисертантці. – Таке вреднюще дитя вдалося. Ради не дамо. Просто мучителька.

– Пробачте... А як же Песталоцці?

– Пе-ста-ло-цці, – глузливо протяг професор і махнув безсило рукою. – Теоретично воно легко... а) – спостереження, б) – експеримент...

– А ваші книги і лекції? – не могла заспокоїтись дисертантка.

– Книги і лекції про дітей взагалі. А ця мучителька – рідна онука...

БЛАКИТНОНЕБА ПІСНЯ

«– Діти, хто подарував вам сонце? – запитала вчителька.

– Мама!»

Спиридон Вангелі

Блакитнонеба пісня застрянула в діброву
і зрушилося світло тріскуче навмання,
веду своє дитинство хмільне у поле знову,
вистраждає де спогад, крислатіє весна.

Барвінком застелити стежину, куди босий
найкращі дні спекоти в смарагди поволік,
безсонні синьоводи збубнявіли, мов сльози,
розвиднилось дитинство, в якому я повік.

Сяйнути насупроти лискучим струнам неба,
пірнало щоб і сонце у жили моїх днів,
розкошланій душі покірності не треба,
їй треба паперових гривастих літаків.

Я ношу в серці, мамо, весняний ключ журавок
і в шумі сутінковім задуманий горіх,
коли в розколин неба навчась співу ранок
й прозріно обрій мріє упасти на поріг.

Перестук полотняних хмарин завеселився,
сурмлять в суглобах глиби янтарно, мідно так,
я з мамою колишу дитинство, щоб гніздився
у ньому іскролетний моєї долі птах.

Довіку думам знати про той собор, в якому
купалася найперша весна моя – зоря,
хатиною звать люди – не знають її нікому,
собором буду звати святим її лиш я.

А ти, матусю рідна, кинь заполоччю зрання,
небесні прясла щоби вишневили поріг, –
вікно засклеє тужить іконою страждання
і радістю, чеканням моїх сумних доріг.

Іван КОВАЧ

